

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ**

**«ЮРИДИЧНИЙ ПРАКТИКУМ
В АГРОБІЗНЕСІ»**

Харків
2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

ЮРИДИЧНИЙ ПРАКТИКУМ В АГРОБІЗНЕСІ

навчально-методичний посібник
для практичних занять

для студентів денної форми навчання другого
(магістерського) рівня вищої освіти галузі
знань 08 «Право»
спеціальність 081 «Право»

Харків
2026

Юридичний практикум в агробізнесі: навчально-методичний посібник для практичних занять для студентів денної форми навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / уклад.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко, Т. В. Курман, М. Ю. Покальчук, В. П. Станіславський, О. М. Туєва. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2026. 68 с.

У к л а д а ч і: Ю.Ю. Бакай,
Д.Ю.Кондратенко,
Г. С. Корнієнко,
Т. В. Курман,
М. Ю. Покальчук,
В. П. Станіславський,
О. М. Туєва

*Затверджено на засіданні кафедри земельного та аграрного права
(протокол № 1 від 27 серпня 2026 р.)*

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета вивчення навчальної дисципліни «Юридичний практикум в агробізнесі» полягає у формуванні предметних компетентностей з найважливіших аспектів юридичного супроводу агробізнесу; опануванні особливостей механізму правового забезпечення агробізнесу; виробленні розуміння ролі і завдань правника в процесі юридичного супроводу; засвоєнні комплексу системних професійних знань щодо розв'язання правових проблем і вирішення спорів у сфері агробізнесу з урахуванням рішень Верховного Суду; набутті практичних навичок грамотного вирішення проблемних питань діяльності агробізнесу; удосконаленні вмінь аналізу й правильного тлумачення законодавства у вказаній царині як основних інструментів провадження самостійних актуальних наукових досліджень та розробки практичних рекомендацій, корисних як аграріям, так і фахівцям, що здійснюють юридичний супровід агробізнесу.

Вивчення навчальної дисципліни «Юридичний практикум в агробізнесі» сприяє становленню сучасного правника, який може забезпечити режим законності у сфері агробізнесу, а також належну реалізацію та захист прав його суб'єктів.

Завданнями навчальної дисципліни «Юридичний практикум в агробізнесі» є: формування у студентів фахових та предметних компетентностей, що спираються на науково обґрунтовані концепції і доктрини, щодо розуміння основ правового регулювання відносин у сфері агробізнесу та особливостей його юридичного супроводу; набуття практичних навичок і умінь у сфері юридичного супроводу агробізнесу і захисту прав його суб'єктів; опанування прийомів аналізу правозастосовної практики у даній сфері.

Формами організації освітнього процесу з навчальної дисципліни «Юридичний практикум в агробізнесі» є лекції; консультації; практичні заняття; колоквиуми; індивідуальні навчально-дослідні завдання; самостійна робота студентів; ділові ігри, зокрема, у формі модельних судових засідань; виступи студентів з науковими повідомленнями; складання процесуальних документів за фабулами справ, проєктів локальних внутрішньогосподарських нормативно-правових актів, аграрних договорів; підготовка пакету документів, необхідних для сертифікації органічного виробництва, отримання державної та грантової підтримки суб'єктами агробізнесу тощо; дискусії з обговорення окремих проблемних питань юридичного супроводу агробізнесу та захисту прав його суб'єктів; проєктна робота; постери; презентації; есе; тести тощо.

Мета і завдання навчальної дисципліни «Юридичний практикум в агробізнесі» зумовлюють визначення тем практичних занять, на яких послідовно розкриваються теоретичні поняття, нормативні положення і значення правових інститутів, що стосуються правовідносин у сфері агробізнесу і які відображають їх специфіку.

Виконання завдань і досягнення мети навчальної дисципліни «Юридичний практикум в агробізнесі» передбачає активну самостійну роботу студентів із огляду та осмисленню рекомендованої літератури, нормативних актів, періодичних видань та матеріалів судової практики.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Юридичний практикум в агробізнесі» студенти повинні:

- **знати і розуміти** сучасні правові проблеми становлення та розвитку агробізнесу з таких питань: особливості організаційно-правових форм ведення агробізнесу в Україні, процедури і порядку створення суб'єктів агробізнесу, організації його діяльності; специфіка локальної внутрішньогосподарської нормотворчості у сфері агробізнесу та її значення для належного правового забезпечення функціонування агробізнесу; процедура і документальне забезпечення сертифікації органічного сільськогосподарського виробництва, державної реєстрації ГМО сортів рослин, порід тварин, кормів та ветеринарних препаратів; ефективні форми захисту прав суб'єктів агробізнесу;

- **вільно орієнтуватися** у системі законодавства, яке забезпечує функціонування агробізнесу;

– **ознайомитися** з практикою застосування аграрних нормативно-правових актів судами України, перспективами й основними напрямками розвитку відносин у сфері агробізнесу;

– **уміти** провадити юридичний супровід агробізнесу і забезпечувати захист прав його суб'єктів.

Оцінювання рівня знань студентів із навчальної дисципліни «Юридичний практикум в агробізнесі» здійснюється протягом семестру на основі результатів поточного (модульного) контролю і підсумкового контролю. Підсумковою формою контролю є **диференційований залік**.

**ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ,
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ**

№ п/п	Дата проведення (згідно з розкладом)	Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
			Усьо- го	У тому числі		
				Лек- ції	Практич- ні заняття, семінар- ські заняття, колокви- уми тощо	Самостій- на робота
		Модуль 1. Законодавчі основи ведення та юридичного супроводу агробізнесу.				
1.		<i>Тема 1.</i> Агробізнес: поняття, класифікація, особливості законодавчого регулювання.	12	2	2	8
2.		<i>Тема 2.</i> Юридичний супровід агробізнесу: поняття, напрями, правове забезпечення.	12	2	2	8
3.		<i>Тема 3.</i> Практикум щодо особливостей організації функціонування суб'єктів агробізнесу	12	2	2	8
4.		<i>Тема 4.</i> Практикум з локальної внутрішньогосподарської нормотворчості у сфері агробізнесу.	12	2	2	8
5.		<i>Тема 5.</i> Юридичний практикум у сфері реалізації прав суб'єктів агробізнесу на державну і грантову підтримку	12	2	2	8
		<i>Разом</i>	60	10	10	40
		Модуль 2. Юридичний практикум у сфері секторально-правового регулювання агробізнесу.				
1.		<i>Тема 1.</i> Юридичний супровід агробізнесу у рослинництві і агролісівництві.	12	2	2	8
2.		<i>Тема 2.</i> Юридичний	12	2	2	8

		супровід агробізнесу у тваринництві та аквакультурі.				
3.		Тема 3. Практикум у сфері ведення органічного сільського господарства	12	2	2	8
4.		Тема 4. Юридичний практикум з договірного забезпечення агробізнесу.	12	2	2	8
5.		Тема 5. Представництво і захист прав суб'єктів агробізнесу	12	2	2	8
		Разом	60	10	10	40
		Усього годин / кредитів ECTS	120/4	20	20	80

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЮРИДИЧНИЙ ПРАКТИКУМ В АГРОБІЗНЕСІ»

Модуль 1. Законодавчі основи ведення та юридичного супроводу агробізнесу.

Юридичний супровід агробізнесу: поняття, напрями, правове забезпечення. Законодавчі основи агробізнесу: поняття, класифікація, особливості. Особливості організаційно-правових форм ведення агробізнесу в Україні. Процедури і правові проблеми створення, організації діяльності та припинення суб'єктів агробізнесу. Формування майнових фондів аграрного підприємства, набуття та реалізації членських і корпоративних прав, планування агробізнесу, вибір оптимальних систем оподаткування. Юридичне забезпечення управлінських дій на підприємстві, супровід членських, трудових відносин. Особливості справ про банкрутство суб'єктів агробізнесу. Юридичний аналіз судової практики.

Практикум з локальної внутрішньогосподарської нормотворчості у сфері агробізнесу. Статут фермерського господарства і сільськогосподарського кооперативу, декларація (договір) про створення сімейного фермерського господарства, правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарських кооперативів та ін. Участь юриста у врегулюванні спорів, заснованих на праві членства та праві участі у сільськогосподарських підприємствах кооперативного і корпоративного типів.

Аграрний протекціонізм і реалізація прав суб'єктів агробізнесу на державну і грантову підтримку: практикум для юриста. Державний аграрний реєстр. Підготовка документів для участі в конкурсах на отримання бюджетних позик, кредитів, страхових субсидій, тваринницьких дотацій, компенсації лізингових платежів та ін. Особливості страхування агробізнесу.

Модуль 2. Юридичний практикум у сфері секторально-правового регулювання агробізнесу.

Секторально-правове регулювання агробізнесу. Юридичний супровід ведення рослинництва, тваринництва, аквакультури, агролісівництва. Ліцензування сільськогосподарської діяльності. Зернове господарство: нормативні вимоги, логістика та експорт. Насінництво і розсадництво в агробізнесі. Тепличне господарство: правові основи. Законодавчі вимоги до плеємної справи у тваринництві. Ідентифікація та реєстрація сільськогосподарських тварин. Аквакультура і промислове рибальство: правові засади.

Юридичний супровід агробізнесу у сфері органічного виробництва. Вимоги до суб'єктів, умов і порядку ведення органічного виробництва. Процедура і документальне забезпечення сертифікації органічного сільськогосподарського виробництва. Державні реєстри органічних виробників та органів сертифікації. Державна реєстрація ГМО сортів рослин, порід тварин, кормів та ветеринарних препаратів.

Участь юриста у земельних спорах щодо сільськогосподарського землекористування. Законодавче забезпечення обігу земель для ведення товарного сільськогосподарського виробництва в Україні. Переважне право купівлі земельної ділянки сільськогосподарського призначення. Порядок проведення земельних торгів у формі електронного аукціону. Земельні спори у сфері орендних земельних відносин щодо права постійного землекористування, у сфері виникнення і реєстрації земельних прав щодо земель водного фонду та ін.

Юридичний практикум з договірного забезпечення агробізнесу. Правові інструменти застосування аграрних розписок в агробізнесі. Договір оренди землі і договір емфітевзиса: нормативна основа, порядок укладання, істотні умови. Супровід процедури державної реєстрації договорів купівлі-продажу та оренди земельної ділянки. Юридичний супровід інноваційних агростартапів. Агроекспорт: основи юридичного супроводу. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів в агробізнесі. Практика спеціалізованих арбітражів Gafta і Fosfa у вирішенні агроекспортних спорів. Ведення переговорів з контрагентами, перевірка їх доброчесності. Підготовка та укладення контрактів на біржах, аукціонах, конкурсах.

Захист прав суб'єктів агробізнесу: судовий та позасудовий. Судова практика у сфері захисту прав суб'єктів агробізнесу. Юридичний супровід претензійної та позовної роботи суб'єктів агробізнесу. Юридичний супровід антирейдерських заходів. Розробка стратегії протидії рейдерству. Правові засади державного контролю в агробізнесі. Представництво і захист прав суб'єктів агробізнесу під час проведення контрольних заходів. Відшкодування втрат аграрного виробництва за особливих умов (стихійні лиха, пандемія, воєнний стан).

ПЛАНИ ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Т е м а 1. Агробізнес: поняття, класифікація, особливості законодавчого регулювання

Питання для обговорення

1. Генеза законодавчого регулювання відносин у сфері агробізнесу.
2. Поняття агробізнесу.
3. Поняття та класифікація правовідносин у сфері агробізнесу.
4. Особливості законодавчого регулювання окремих видів відносин у сфері агробізнесу.
5. Особливості функціонування та правового регулювання агробізнесу в умовах сучасних викликів.

Завдання

1.1. У вигляді таблиці зазначте позитивні і негативні сторони аграрної реформи та її наслідки для агробізнесу.

1.2. Що з наведеного нижче є аграрним бізнесом?

- а) виробництво мінеральних добрив;
- б) виробництво дронів;
- в) аграрне страхування;
- г) аграрний банк;
- г) зерновий трейдинг;
- д) оптовий ринок сільськогосподарської продукції;
- е) виробництво біометану;
- є) сільський зелений туризм.

Які ознаки агробізнесу та його складові? Відповідь обґрунтуйте.

1.3. Підготуйте презентацію на одну із запропонованих тем:

1. Сучасні виклики для агробізнесу в Україні.
2. Законодавче забезпечення функціонування агробізнесу під час воєнного стану.
3. Правове регулювання аграрної логістики.
4. Правове забезпечення діяльності у межах аграрного ланцюга.

*Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел.
Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.*

1.4. *Складіть схематичну модель аграрного ланцюга, визначивши його складові: суб'єкти, об'єкти, законодавче забезпечення.*

1.5. Обдумайте таке питання: чи потребує агробізнес окремого законодавчого регулювання, чи, може, достатньо чинних норм аграрного, господарського, земельного, цивільного та інших галузей права?

Самостійно або за допомогою викладача поділіться на дві групи: одна група презентує позицію «за», інша - «проти». Візьміть участь в обговоренні та аргументуйте свою позицію.

Список нормативно-правових актів і літератури

Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>

Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції: Закон України від 05.11.2020 р. № 985-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text>.

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. №1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб–підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>

Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 р. № 1529/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1529/99#Text>

Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України від 17.10.1990 р. № 400-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12#Text>

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text>

Про схвалення «Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації

у 2025-2027 роках» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>.

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#n386>

Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. №973-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Аграрне право: конспект лекцій / навч. посіб. для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Аграрне право: підручник / Ю. Ю. Бакай, Д. М. Данілік, Д. Ю. Кондратенко та ін.; за ред. Т. В. Курман. Харків : Право, 2024. 416 с.

Аграрне право: навч. посіб.: мультимед. електрон. вид./ уклад.: Ю. Ю. Бакай, О. М. Туєва / за заг. ред. Т. В. Курман, Ю. Ю. Бакай. Харків, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2024. 142с.

Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: кол. моногр. / за ред. А. П. Гетьмана та Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. 576 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 16. Земельне та аграрне право / редкол.: М. В. Шульга (гол.), В. В. Носік, П. Ф. Кулинич (заст. гол.) та ін. Харків: Право, 2019. 696 с.

Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків: Юрайт, 2023. 560 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/df84d309-2731-465c-a62f-238202fbdca1/content>

Т е м а 2. Юридичний супровід агробізнесу: поняття, напрями, правове забезпечення

Питання для обговорення

1. Поняття та форми юридичного супроводу у сфері агробізнесу.
2. Правові засади юридичного супроводу агробізнесу.
3. Особливості здійснення окремих напрямів юридичного супроводу у сфері агробізнесу.
4. Значення правової допомоги у агробізнесі.
5. Завдання юрисконсульта в діяльності сільськогосподарських підприємств.
6. Юридичний супровід процедури отримання документів дозвільного характеру у сфері агробізнесу.

Завдання

2.1. Громадянин Антоненко разом із дружиною та двома дітьми – вимушені переселенці, які здійснювали сільськогосподарську виробничу діяльність у Херсонській області, переїхали з метою її продовження до Вінницької області.

На прикладі фермерського господарства поясніть, чи потребує така господарська діяльність перереєстрації на нову організаційно-правову форму? Які варіанти здійснення фермерського господарства на тій території, де відсутні вільні землі запасу, а право на безоплатну приватизацію сільськогосподарських угідь для ведення фермерського господарства уже використано? Дайте кваліфіковану юридичну оцінку наведеної ситуації.

2.2. Сільськогосподарське підприємство «Рай», що спеціалізується на вирощуванні зернових, протягом останніх 10 років зберігало на своїх потужностях велику кількість пестицидів та агрохімікатів, які використовувались виключно у власних потребах.

Після встановлення вказаного факту діяльність цього сільськогосподарського підприємства була призупинена та вжито заходів щодо притягнення підприємства до юридичної відповідальності. Голова сільськогосподарського підприємства «Рай» звернувся за допомогою до адвоката.

Зробіть кваліфікований юридичний аналіз зазначеної ситуації.

2.3. Відповідно до найбільш поширених видів порушень та обмежень прав суб'єктів агробізнесу, таких як: рейдерство, порушення відносин оренди, недобросовісна конкуренція тощо, розділіться, за вподобаннями, на три групи. Визначте алгоритм дій правозахисника щодо кожного з правопорушень.

2.4. Підготуйте презентацію на одну із запропонованих тем:

1. Практичне значення юридичного супроводу у функціонуванні суб'єктів агробізнесу.
2. Вимоги до юрисконсульта та адвоката у сфері агробізнесу.
3. Правові методи боротьби з рейдерством в агробізнесі.
4. Доступність безоплатної правової допомоги для сільськогосподарських підприємств.
5. Характеристика найбільш типових напрямів юридичного супроводу агробізнесу.

Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел. Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.

Список нормативно-правових актів і літератури

Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07. 2012 р. № 5076-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про затвердження порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції : постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 р. № 749-2022-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-%D0%BF#Text>

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р., № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>

Науково-практичний коментар Кодексу України з процедур банкрутства / кол. авт.: Ю.Ю. Бакай, Т.В. Курман, О.П. Меше та ін.; за заг. ред. Т.В. Курман, Н.П. Тищенко. Київ: Вид-во ТОВ «Сігматрейд», 2022. 432 с.

Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма та перспективи розвитку: *колективна монографія* / за ред. А. П. Гетьмана та Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. 576 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб. для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки. Харків : Юрайт, 2022. 172 с.

Аграрне право: навч. посіб.: мультимед. електрон. вид. / уклад. Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман, Ю. Ю. Бакай. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2023. 161 с.

Антирейдерство. Захист агробізнесу / Александров Д. К. Київ: 2017. 176 с.

Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків: Юрайт, 2023. 560 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/df84d309-2731-465c-a62f-238202fbdca1/content>

Курман Т. В. Актуальні питання правового забезпечення продовольчої безпеки в умовах агроєкоциду. *Аналітично-порівняльне право-знавство*. 2023. № 5. С. 293-297.

Неюрисдикційні форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання: монографія / за заг. М. С. Долинської. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 174 с.

Покальчук М. Ю. До питання про забезпечення продовольчої безпеки в Україні. *Продовольча безпека в умовах сучасних викликів: національно-правовий та міжнародний аспекти*: зб. матеріалів та тез доп. учасників Дискусійної панелі VI Харківського міжнародного юридичного форуму (м. Харків, 07 жовт. 2022 р.) / за ред. Т. В. Курман, В. П. Станіславського. Харків : Юрайт, 2022. 110 с.

Право продовольчої безпеки: навч. посіб. / Т. В. Курман, О. М. Туєва. Харків: Юрайт, 2021. 92 с.

Тема 3. Практикум щодо особливостей організації функціонування суб'єктів агробізнесу

Питання для обговорення

1. Поняття та класифікація суб'єктів агробізнесу.
2. Правові проблеми функціонування фермерських господарств як суб'єктів агробізнесу.
3. Правові основи функціонування сільськогосподарських кооперативів.
4. Практичні питання вибору оптимальної системи оподаткування для суб'єктів агробізнесу.
5. Процедура набуття, юридичного оформлення та реалізації членських і корпоративних прав у сфері агробізнесу.

Завдання

3.1. Голова та засновник фермерського господарства «Колос» вирішив прийняти до складу членів фермерського господарства дружину та сина. Він звернувся до нотаріуса за консультацією з такими запитаннями: які процесуальні дії потрібно виконати та який пакет документів необхідно зібрати для реєстрації нових членів фермерського господарства?

Дайте грамотну відповідь.

3.2. Голова фермерського господарства «Колос» вирішив продати автомобіль MAZDA CX-7 у зв'язку з потребою в коштах на проведення весняної посівної кампанії. Він звернувся за консультацією до юриста з такими запитаннями: чи необхідно йому звертатися за довідкою про зняття з військового обліку автомобіля у ТЦК та які документи необхідно підготувати для оформлення договору купівлі-продажу?

Дайте вичерпну відповідь.

3.3. За допомогою викладача розділіться на три групи: 1) прихильники створення фермерського господарства; 2) прихильники створення сільськогосподарського кооперативу; 3) прихильники створення господарського товариства.

Аргументуйте свою позицію щодо організаційно-правової форми агробізнесу, якій ви надаєте перевагу.

3.4. *Напередодні заняття проаналізуйте практику Верховного Суду щодо спорів за участю сільськогосподарських підприємств кооперативного типу. Підготуйтеся до дебатів.*

Розділіться на дві підгрупи. Одна підгрупа має навести аргументи щодо врахування, інша – щодо неврахування вищим судовим органом особливостей правового становища вказаних суб'єктів з посиланням на правові позиції ВС, викладені у рішеннях з окремих справ.

3.5. Голова ФГ «Зорі» Петренко І.І. мав на праві постійного користування земельну ділянку сільськогосподарського призначення для ведення фермерського господарства. Господарство було створено у 1996 році на базі цієї земельної ділянки. У січні 2026 року на ім'я голови ФГ надійшов лист з податкової, де зазначалося, що земельна ділянка не може бути у користуванні фермерського господарства, тому що вона знаходиться у користуванні фізичної особи Петренка І.І на ім'я якого був виданий державний акт на право постійного користування.

Як юрист фермерського господарства «Зорі» дайте аргументовану письмову відповідь на лист податкової інспекції.

3.6. *Напишіть есе або підготуйте презентацію з будь-якого наведеного нижче проблемного питання за темою заняття:*

1. Фізична особа – підприємець, фермерське господарство чи юридична особа: оптимальна організаційно-правова форма для ведення агробізнесу.
2. Сільськогосподарський кооператив як форма організації агробізнесу: правові можливості та проблеми практичної реалізації.
3. Агрохолдинги та фермерські господарства: чи забезпечує законодавство рівні умови конкуренції в аграрному секторі?
4. Європейська інтеграція України та трансформація правового статусу суб'єктів агробізнесу: нові вимоги чи нові можливості?
5. Особливості функціонування суб'єктів агробізнесу в умовах воєнного стану: правові проблеми та механізми адаптації.

Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел. Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.

Список нормативно-правових актів і літератури

Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25.06.2009 р. № 1561-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01. 2025 р. № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>

Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р., № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Про затвердження мінімальних розмірів земельних ділянок, які утворюються в результаті поділу земельної ділянки фермерського господарства, що успадковується: постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 р., № 1908. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-2003-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам: постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. № 1102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2004-%D0%BF#n13>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств: постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 16.08. 2022 р. № 918. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2022-%D0%BF#Text>

Про затвердження переліку документів, що підтверджують досвід роботи у сільському господарстві: постанова Кабінету Міністрів України від 12.08. 2015 р. № 584. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-2015-%D0%BF#Text>

Про затвердження типової форми договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 05.04.2019 р. № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-19#n14>

Щодо порядку державної реєстрації сімейних фермерських господарств: лист Міністерства юстиції України від 25.11.2019 р. № 10575/8.4.3/32-19 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1057323-19#Text>

Григор'єва Х. А. Законодавство про сільськогосподарську кооперацію: наслідки «корпоративної ін'єкції». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №10. С. 73–77. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/13.pdf>

Заліско А. В. Феномен сільськогосподарських кооперативів у чинному законодавстві України: цивільно-правові аспекти. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. С. 233–237. С. 237. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.36>.

Долинська М. Порівняльний аналіз правового статусу фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2021. №2 (30). С. 143–151. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4182/1/%D0%94%D0%BE%C.%20%D0%A1%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%9F%D0%A2%202021.pdf>

Земельне право: навч. посіб.: мультимед. електрон. вид. / уклад. Ю. Ю Бакай, В. І. Гордєєв, Д. М. Данілік та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман, С. В. Шарапової, Ю. Ю. Бакай. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2023. 138 с.

Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні : Теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків : Юрайт, 2023. 560 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/df84d309-2731-465c-a62f-238202fbdca1/content>

Покальчук М. Ю., Чорна В. В. Правові проблеми розвитку сільськогосподарської кооперації в умовах євроінтеграції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С.340–342. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/88.pdf

Фермерські господарства як учасники цивільних та земельних правовідносин: за матеріалами судової практики / за ред. І. В. Спасибо- Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2022.

Т е м а 4. Практикум з локальної внутрішньогосподарської нормотворчості

Питання для обговорення

1. Локальна внутрішньогосподарська нормотворчість: система принципів і місце в регулюванні відносин у сфері агробізнесу
2. Правила локальної внутрішньогосподарської нормотворчості суб'єктів агробізнесу: процедурні та змістові вимоги.
3. Локальні внутрішньогосподарські нормативно-правові акти суб'єктів агробізнесу: поняття та юридичні ознаки.
4. Класифікація локальних внутрішньогосподарських нормативно-правових актів суб'єктів агробізнесу.

5. Установчі документи суб'єктів агробізнесу: порядок розробки і вимоги до змісту і оформлення (Статут фермерського господарства, сільськогосподарського кооперативу, СТОВ, сільськогосподарського АТ, декларація (договір) про створення сімейного фермерського господарства, сільськогосподарського об'єднання).

6. Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарських кооперативів як локальний внутрішньогосподарський нормативно-правовий акт.

7. Юридичний супровід спорів, що виникають на основі права членства та права участі у сільськогосподарських підприємствах.

Завдання

4.1. *Визначте, які з наведених нижче документів належать до локальних внутрішньогосподарських нормативно-правових актів:*

- а) затверджені на загальних зборах членів сільськогосподарського кооперативу Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу;
- б) договір про створення сімейного фермерського господарства;
- в) наказ виконавчого директора сільськогосподарського кооперативу про створення філії;
- г) розпорядження голови Рівненської ОВА про програму розвитку інфраструктури аграрного ринку;
- д) рішення Правління САТ, яким затверджено положення про структурний підрозділ – молочний цех товариства;
- е) рішення голови фермерського господарства про надання щорічної оплачуваної відпустки найманим працівникам виключно у зимовий період;
- є) наказ директора Липкуватівського аграрного коледжу про початок посівної кампанії;
- є) рішення установчих зборів засновників про створення сільськогосподарського кооперативу?

Обґрунтуйте свій вибір. За яких умов внутрішньогосподарські локальні нормативно-правові акти можуть визнаватися джерелами аграрного права й регулювати відносини у сфері агробізнесу?

4.2. *На власний вибір, з урахуванням приписів чинного законодавства розробіть проект:*

- а) Статуту фермерського господарства «Дари ланів», що спеціалізується на

виращуванні зернових культур;

б) Статуту сільськогосподарського кооперативу «Агросервіс», що здійснює діяльність без мети одержання прибутку щодо постачання засобів виробництва і матеріально-технічних ресурсів своїм членам;

в) договору про створення сімейного фермерського господарства «Родинне коло», що планує займатися садівництвом і тепличним господарством;

г) Статуту СТОВ «Племресурс», предмет діяльності якого – племінне тваринництво.

4.3. Проаналізуйте положення чинного законодавства щодо відмінностей правового статусу сільськогосподарських кооперативів залежно від мети їх діяльності. Розробіть проєкт Правил внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу, що здійснює діяльність з метою одержання прибутку та без такої мети. Зробіть порівняльно-правовий аналіз їх змісту.

4.4. Ознайомтеся зі змістом наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 02 квітня 2024 р. «Про затвердження форми типового бізнес-плану створення та функціонування фермерського господарства (особистого селянського господарства)» і розробіть проєкт бізнес-плану для одного з перелічених випадків:

а) отримання земельної ділянки для ведення фермерського господарства;

б) релокація ФГ в умовах воєнного стану;

в) отримання грантової підтримки для започаткування власного аграрного бізнесу шляхом створення сімейного фермерського господарства;

г) перехід ФГ до ведення органічного сільськогосподарського виробництва;

д) ведення особистого селянського господарства у сфері сільського зеленого туризму.

4.5. Складіть схему за однією з тем:

а) Юридичні технології локальної внутрішньогосподарської нормотворчості;

б) Корпоративна правотворчість як складова управління сільськогосподарським підприємством;

в) Особливості делегованої правотворчості в сільськогосподарському підприємстві;

г) Система принципів локальної внутрішньогосподарської нормотворчості.

4.6. Проаналізуйте практику Верховного Суду з приводу спорів за участю сільськогосподарських підприємств кооперативного типу. Наведіть аргументи щодо

врахування або неврахування вищим судовим органом особливостей правового становища вказаних суб'єктів з посиланням на правові позиції ВС, викладені у рішеннях з окремих справ. Чи враховано Верховним Судом положення локальних внутрішньогосподарських НПА? Підготуйте письмовий виступ для участі у дебатах.

4.7. Напишіть есе або підготуйте презентацію з проблемного питання за темою заняття:

1. Локальна внутрішньогосподарська нормотворчість як спеціальний регулятор відносин у сфері агробізнесу.
2. Синергія зв'язку Статуту і Правил внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу.
3. Перспективи і напрями розвитку локальної внутрішньогосподарської нормотворчості в умовах євроінтеграції.
4. Роль і юридичне значення модельних, примірних та типових статутів суб'єктів агробізнесу у забезпеченні належного регулювання внутрішніх аграрних відносин.
5. Статут як «Конституція» суб'єкта агробізнесу – юридичної особи.
6. Бізнес-план суб'єкта агробізнесу: правова природа, поняття, структура і юридичне значення.

Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел. Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.

Список нормативно-правових актів і літератури

Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Про фермерське господарство: Закон України 19.06. 2003 р., № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Про затвердження модельних статутів сільськогосподарського кооперативу: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2021-%D0%BF#Text>

Про затвердження типової форми договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 05.04.2019 р. № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-19#Text>

Щодо порядку державної реєстрації сімейних фермерських господарств: лист Міністерства юстиції України від 25.11.2019 р. № 10575/8.4.3/32-19

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1057323-19#Text>

Про затвердження форми типового бізнес-плану створення та функціонування фермерського господарства (особистого селянського господарства): наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 02 квітня 2024 р. № 1049. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0556-24#Text>

Постанова КГС Верховного Суду від 06.10.2022 р. у справі № 918/722/20 . URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106658282>

Аграрне право: підручник / Т. В. Курман (кер. авт. кол.), Ю. Ю. Бакай, В. І. Гордєєв та ін.; за ред. Т. В. Курман; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. 472 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» / кол. авт.: Ю.Ю. Бакай, Д.Ю. Кондратенко, Г.С. Корнієнко та ін.; за заг. ред Т.В. Курман, А.М. Статівки, Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Аграрне право: посіб. для підгот. до іспиту / [Ю.Ю. Бакай, Д.Ю. Кондратенко, Г.С. Корнієнко та ін.]; за заг. ред. А.М. Статівки та Т.В. Курман. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2022. 220 с.

Велика українська юридична енциклопедія. Т. 16: Земельне та аграрне право / редкол.: М.В. Шульга (гол.) та ін. Харків: Право, 2019. 696 с.

Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту*. Серія: Право. 2015. Вип. 35 (2.1). С. 29–32.

Долгерт В. В. Внутрішньогосподарський договір як правовий засіб забезпечення розвитку підприємства на умовах сталості. *Наук. вісник Ужгородського нац. ун-ту*. 2025. Серія: Право. Вип. 91. Ч. 2. С. 20–26.

Зозуляк О., Сулима А. Локальна корпоративна правотворчість: визначення поняття та ознак. *Приватне право і підприємництво*. 2022. № 21. С. 92–100. URL: <https://ppp-journal.kiev.ua/archive/2022/21/12.pdf>

Єрмоленко В. М. Джерела аграрного права: монографія. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2021. 510 с.

Масін В. М., Масіна Л. О. Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу в системі джерел аграрного права. 2015. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0bc0235e-ca5f-4e74-8b59-0af4f8ed5225/content>

Панченко В. В. Внутрішньогосподарські локальні нормативно-правові акти сільськогосподарських підприємств як форма аграрного права: монографія. Харків: «С.А.М.», 2012. 164 с.

Сіроха Д. І. Локальні нормативно-правові акти: сутність та соціальне призначення. *Наук. вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2019. № 41. Т. 2. С. 47-50. https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc41/part_2/13.pdf

Тема 5. Юридичний практикум у сфері реалізації прав суб'єктів агробізнесу на державну та грантову підтримку

Питання для обговорення

1. Державні та міжнародні інституції у сфері надання підтримки суб'єктам агробізнесу: система, повноваження та основні напрями діяльності.
2. Види державної та грантової підтримки суб'єктів агробізнесу: правові підстави, умови та особливості отримання.

3. Основні напрями державної підтримки суб'єктів агробізнесу: правове регулювання та особливості реалізації.

4. Грантова підтримка суб'єктів агробізнесу: особливості правового регулювання, умови отримання та цільове використання коштів (порядок надання грантів, вимоги до отримувачів, умови використання коштів та відповідальність за їх порушення).

5. Особливості законодавчого забезпечення державної та грантової підтримки суб'єктів агробізнесу в умовах воєнного стану: зміни у правовому регулюванні, спеціальні механізми підтримки та особливості їх реалізації.

6. Практичні аспекти реалізації права суб'єктів агробізнесу на отримання державної та грантової підтримки: порядок подання заяв, підготовка документів, взаємодія з уповноваженими органами та оскарження рішень.

Завдання

5.1. Фермерське господарство «Зелений сад» планує реалізувати проєкт зі створення садівництва та отримати для цього грант відповідно до чинного законодавства. Господарство має у власності або користуванні земельну ділянку, на якій планується реалізація проєкту, передбачає створення нових робочих місць, придбання саджанців, системи зрошення та необхідного обладнання.

Голова ФГ звернувся до юриста з проханням підготувати документи, необхідні для участі у відповідній грантовій програмі.

На власний вибір розробіть один із таких документів:

- а) проєкт бізнес-плану грантового проєкту;
- б) проєкт правового висновку щодо відповідності господарства умовам грантової програми;
- в) проєкт юридичного чек-листа документів, необхідних для подання заявки;
- г) проєкт дорожньої карти реалізації грантового проєкту;
- д) проєкт внутрішнього положення про порядок використання та обліку грантових коштів.

Під час підготовки документа врахуйте вимоги чинного законодавства та умови відповідної грантової програми. Обґрунтуйте запропоновану структуру документа та визначте юридично значущі положення, які мають бути в ньому відображені.

5.2. Проаналізуйте чинне законодавство України, що регулює державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників і суб'єктів агробізнесу, а також із нормативно-правовими актами, які визначають порядок надання окремих видів державної та грантової підтримки.

На підставі аналізу складіть таблицю правового регулювання державної та грантової підтримки суб'єктів агробізнесу, визначивши для кожного виду підтримки:

- а) нормативно-правовий акт (акти), що регулює відповідний вид підтримки;
- б) вид та правову форму державної або грантової підтримки;
- в) суб'єктів, які мають право на її отримання;
- г) уповноважений орган (органи), відповідальний за надання підтримки;
- д) умови та критерії отримання підтримки;
- е) порядок звернення та подання заяви;
- є) документи та відомості, необхідні для отримання підтримки;

- ж) порядок контролю за цільовим та ефективним використанням коштів;
- з) підстави для відмови у наданні, припинення надання або повернення отриманої підтримки.

Додатково визначте:

- 1) основні відмінності між різними видами державної та грантової підтримки суб'єктів агробізнесу;
- 2) особливості правового регулювання відповідних видів підтримки в умовах воєнного стану;
- 3) правові наслідки порушення умов отримання та використання державної і грантової підтримки.

5.3. Фермерське господарство «Зелений край» планує розширити виробництво, заклавши сад площею 20 га. Голова господарства звернувся до юриста із проханням визначити, чи може господарство претендувати на державну грантову підтримку та які документи необхідно підготувати.

Складіть юридичний алгоритм дій фермерського господарства від визначення права на участь у програмі до отримання грантових коштів, передбачивши:

- 1) окреслення кола нормативно-правових актів, що регулюють відповідний механізм підтримки;
- 2) перевірку відповідності суб'єкта встановленим вимогам;
- 3) перелік необхідних документів;
- 4) порядок подання заяви;
- 5) участь уповноваженого банку та інших органів у процедурі;
- 6) можливі підстави для відмови;
- 7) способи захисту прав суб'єкта у разі неправомірної відмови.

5.5. ФОП Петренко здійснює вирощування овочів та планує побудувати модульну теплицю. Для реалізації проєкту він має намір отримати державний грант.

Проаналізуйте запропоновану ситуацію та підготуйте правову консультацію для клієнта, у якій визначте:

- а) чи відповідає суб'єкт вимогам до потенційного отримувача гранту;
- б) які вимоги встановлюються до проєкту;
- в) які документи необхідно підготувати;
- г) які витрати можуть фінансуватися за рахунок грантових коштів;
- д) які зобов'язання виникають у отримувача після одержання гранту;
- е) які правові наслідки можуть настати у разі невиконання умов його використання.

5.6. Фермерське господарство «Земля і праця», зареєстроване у 2024 році, займається вирощуванням зернових та олійних культур. У 2026 році господарство вирішило розширити виробництво та придбати сільськогосподарську техніку. Для цього голова господарства звернувся за отриманням державної фінансової підтримки. До заяви були додані документи про державну реєстрацію господарства, фінансову звітність, документи щодо земельних ділянок та попередні домовленості з постачальником техніки. За результатами розгляду заяви господарству було відмовлено у наданні підтримки. У повідомленні про відмову зазначалося лише, що подані документи «не відповідають умовам відповідної програми». Голова господарства вважає, що відмова є необґрунтованою, оскільки всі необхідні документи були надані, і встановленим вимогам господарство відповідає.

Проаналізуйте ситуацію як юрист фермерського господарства «Земля і праця». Визначте правову природу відповідного виду державної підтримки, нормативні підстави її отримання, вимоги до суб'єкта агробізнесу та правомірність рішення про відмову. Запропонуйте клієнту подальший алгоритм дій та визначте способи захисту його прав.

5.7. Фермерське господарство «Добробут Полтавщини» здійснює виробництво сільськогосподарської продукції та має у користуванні земельні ділянки сільськогосподарського призначення. У 2026 році керівник господарства вирішив скористатися однією з доступних програм державної підтримки. Під час підготовки документів він дізнався, що для участі у відповідній програмі необхідно використовувати Державний аграрний реєстр. Керівник зареєстрував господарство в ДАР, однак після входу до електронного кабінету виявив, що частина земельних ділянок, якими господарство фактично користується на підставі зареєстрованих договорів оренди, у реєстрі не відображається. Крім того, у відомостях про господарство міститься інформація про площу земель, яка не відповідає фактичним даним. Через це система не дозволяє подати заявку на участь у програмі державної підтримки. Керівник господарства звернувся до юриста з питанням, чи може він подати заявку в інший спосіб та хто відповідає за виправлення недостовірних відомостей у ДАР.

Проаналізуйте правовий статус Державного аграрного реєстру та його значення для реалізації права суб'єктів агробізнесу на державну підтримку. Визначте, як господарство може виправити виявлені невідповідності та відновити можливість подання заявки на отримання підтримки. Підготуйте правову консультацію для керівника фермерського господарства із посиланнями на чинне законодавство.

5.8. ФОП Коваленко здійснює діяльність у сфері ягідництва та планує створити нову плантацію площею 8 гектарів. Для реалізації проєкту підприємець вирішив скористатися державною грантовою програмою. Підприємець зареєструвався у Державному аграрному реєстрі та розпочав формування заявки. Під час заповнення електронної форми з'ясувалося, що відомості про одну із земельних ділянок, яку підприємець планує використовувати для реалізації проєкту, відсутні в ДАР. Договір оренди цієї земельної ділянки укладений строком на десять років та зареєстрований у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Підприємець вважає, що наявність належним чином оформленого права оренди автоматично означає можливість використання цієї земельної ділянки для участі у грантовій програмі, незалежно від того, чи відображається відповідна інформація в ДАР.

Визначте, чи може ФОП Коваленка подати заявку на отримання гранту за таких обставин. Проаналізуйте співвідношення даних Державного аграрного реєстру та відомостей інших державних реєстрів, юридичне значення інформації, що міститься в ДАР, та порядок усунення виявленої невідповідності. Сформулюйте правову позицію щодо можливості реалізації підприємцем права на грантову підтримку.

5.9. Підготуйте письмове есе або презентацію з проблемного питання за темою заняття:

1. Юридичний супровід отримання державної та грантової підтримки суб'єктами агробізнесу: алгоритм дій, ризики та способи їх мінімізації.
2. Правові наслідки нецільового використання грантових коштів суб'єктами агробізнесу: підстави повернення фінансування та механізми захисту грантоотримувача.
3. Відмова у наданні державної підтримки суб'єкту агробізнесу: правові підстави, адміністративне та судове оскарження.

4. Державний аграрний реєстр як цифровий механізм доступу агровиробників до державної та міжнародної підтримки: правові можливості та проблеми правозастосування.
5. Державна та грантова підтримка агробізнесу в умовах воєнного стану: правові механізми, особливості реалізації та перспективи відновлення аграрного сектору України.

Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел.

Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.

Список нормативно-правових актів і літератури

Про державну допомогу суб'єктам господарювання : Закон України від 01.07.2014 № 1555-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1555-18>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/755-15>

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1877-15>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам: постанова Кабінету Міністрів України від 25.08. 2004 р. № 1102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2004-%D0%BF#n13>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств: постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.2022 р. № 918. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2022-%D0%BF#Text>

Про інформаційно-комунікаційну систему «Державний аграрний реєстр» : Закон України від 19.09.2024р. № 3980-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3980-20>

Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/973-15>

Про надання фінансової державної підтримки : постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/28-2020-п>

Деякі питання надання державних гарантій на портфельній основі : постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2021р. № 723. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/723-2021-п>

Деякі питання надання грантів бізнесу : постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2022р. № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/738-2022-п>

Деякі питання надання грантів для виробництв переробної промисловості : постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022р. № 739. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/739-2022-п>

Деякі питання функціонування інформаційно-комунікаційної системи «Державний аграрний реєстр» : постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2025р. № 549. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/549-2025-п>

Деякі питання реалізації Порядку надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 року № 738 : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12.07.2022р. № 447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0801-22>

Деякі питання реалізації Порядку надання грантів для створення або розвитку тепличного господарства, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21. 06.2022 р. № 738 : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12.07.2022 № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0802-22>

Бакай Ю. Ю., Гончаренко Я. А. Актуальні питання законодавчого забезпечення у сфері державної підтримки суб'єктів агробізнесу під час воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 276–282.

Вдовенко Л. О. Інструменти державної фінансової підтримки аграрного сектору України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-82>

Кондратенко Д. Ю. Іноземне інвестування як напрям реформування аграрної політики України: правові основи і перспективи. Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку : кол. монографія / за ред. А. П. Гетьмана, Т. В. Курман. Харків : Юрайт, 2022. С. 309–331.

Курман Т. В. Аграрне право і законодавство України: синергітичні засади й перспективи розвитку в умовах глобальних загроз. Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку : кол. монографія / за ред. А. П. Гетьмана, Т. В. Курман. Харків : Юрайт, 2022.

Курман Т. В. Правові засади грантової підтримки агробізнесу як напряму державної аграрної політики України в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С.219-223. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/41.pdf>

Міністерство аграрної політики та продовольства України : офіційний вебсайт. URL: <https://minagro.gov.ua>

Державний аграрний реєстр : офіційний портал. URL: <https://www.dar.gov.ua>

Фонд розвитку підприємництва : офіційний вебсайт. URL: <https://bdf.gov.ua>

FAO Ukraine : офіційний вебсайт. URL: <https://www.fao.org/ukraine>

Т е м а 6. Юридичний супровід агробізнесу в рослинництві й агролісівництві

Питання для обговорення

1. Юридичний супровід суб'єктів виробництва та обігу зерна в Україні.
2. Правові вимоги до агробізнесу у сфері насінництва та розсадництва.
3. Особливості правового супроводу виноградарства та виноробства в Україні.

4. Правові засади ввезення на територію України і застосування засобів захисту сільськогосподарських рослин. Карантин рослин.
5. Законодавчі вимоги до агролісівництва.

Завдання

6.1. ТОВ «УкрНасіння» уклало з науковою установою Інститутом рослинництва ім. В.В. Моргуна ліцензійний договір, за яким отримало право використовувати сорт сільськогосподарської культури, зокрема здійснювати виробництво та відтворення насіння, його підготовку до реалізації, зберігання та реалізацію. Договором було передбачено обов'язок ліцензіата: використовувати сорт виключно в межах наданих договором прав; вести облік виробленого та реалізованого насіння; звітувати ліцензіату про обсяги виробництва та рух насіннєвого матеріалу; сплачувати винагороду (роялті) за використання сорту; дотримуватися встановлених законодавством вимог щодо виробництва та обігу насіння. Після закінчення відповідного виробничого періоду наукова установа звернулася до ТОВ «УкрНасіння» із вимогою надати звіт про кількість виробленого насіння та сплатити передбачене договором роялті.

ТОВ «УкрНасіння» відмовилося виконати вимоги, посилаючись на те, що частина насіння була використана виключно для подальшого розмноження та не реалізовувалася кінцевим споживачам. На думку суб'єкта господарювання, таке використання не створює обов'язку сплачувати роялті. Крім того, представником товариства було зазначено, що умови договору не можуть поширюватися на насіння, яке було вироблене для внутрішнього використання.

У зв'язку з невиконанням договірних зобов'язань наукова установа звернулася до господарського суду з позовом про стягнення роялті та надання звіту щодо виробництва та руху насіння.

Сформулюйте можливу правову позицію суду щодо позовних вимог. Які вимоги законодавства про насіння та садивний матеріал повинні враховуватися при виконанні договору? Які права має власник майнових прав на сорт рослин? Чи має значення для виникнення обов'язку сплачувати роялті факт подальшої реалізації насіння? Які правові наслідки порушення ліцензіатом умов договору щодо використання сорту рослин?

6.2. ТОВ «Вина Полісся», здійснюючи господарську діяльність у сфері вирощування винограду, виробництва виноградних вин, а також оптової та роздрібної торгівлі алкогольними напоями, виробляло та реалізовувало на території України вина під

назвою «Lambrusco». На етикетці одного з видів продукції було зазначено: «При виробництві використовується виноград італійського походження».

Антимонопольний комітет України під час дослідження ринку алкогольних напоїв встановив, що вино фактично вироблялося із 100% українських виноматеріалів. ТОВ, у свою чергу, підтвердило, що країною походження виноматеріалів є Україна. Водночас для підтвердження використання винограду сорту «Lambrusco» підприємство надало договір, за яким доручило фізичній особі – підприємцю організувати закупівлю в населення винограду білого та червоного сорту «Lambrusco» в кількості 150 тонн.

АМКУ дійшов висновку, що вироблене товариством вино є українською виноробною продукцією, оскільки виготовлене з українських виноматеріалів. На думку Комітету, інформація на етикетці про використання винограду італійського походження могла створити у споживача уявлення про італійське походження вина або його особливі споживчі властивості, хоча фактично воно було вироблене з української сировини. Тому АМКУ розпочав розгляд справи про порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, оскільки інформація на етикетці повинна бути достовірною та не вводити споживача в оману щодо походження виноробної продукції.

ТОВ «Вина Полісся», не погодившись із діями АМКУ, звернулось до господарського суду з вимогою визнати незаконними дії АМКУ, обґрунтовуючи свою позицію тим, що позначення «Lambrusco» стосується сорту винограду, який використовувався при виробництві продукції, а тому зазначення про його італійське походження не може вважатися неправдивою інформацією.

Яке рішення, на вашу думку, повинен прийняти господарський суд? Чи потрібно розмежовувати поняття «сорт винограду», «походження винограду», «походження виноматеріалів» та «країна виробництва вина»? Які вимоги законодавства до інформації, що розміщується виробником на етикетці алкогольної продукції? Чи може поширення недостовірної інформації про походження сировини кваліфікуватися як недобросовісна конкуренція? Які правові наслідки може мати встановлення факту поширення виробником неправдивої інформації про характеристики та походження виноробної продукції?

6.3. Громадянин П. утримував пасіку неподалік земельних ділянок ПСП «Злагода», на яких вирощувались сільськогосподарські рослини. У червні 2023 року ПСП «Злагода» здійснило обробку своїх посівів засобами захисту рослин інсектицидом «Енжіо» та іншими агрохімічними препаратами, дозволеними до застосування в Україні. Після проведення хімічної обробки сільськогосподарських угідь власник пасіки виявив масову

загибель бджіл та звернувся до органу місцевого самоврядування із заявою про встановлення факту отруєння бджіл.

За результатами обстеження пасіки складено акт встановлення факту отруєння бджіл засобами захисту рослин. Комісією були відібрані зразки загиблих бджіл, рослин та ґрунту для проведення лабораторного дослідження.

Громадянин П. звернувся до суду з позовом до ПСП «Злагода» про відшкодування майнової шкоди, реальних збитків та упущеної вигоди, пов'язаних із загибеллю бджіл та втратою продукції бджільництва. Загальний розмір заявлених вимог становив 469 тис. грн, крім того позивач просив стягнути 50 тис. грн моральної шкоди.

Відповідач заперечив свою відповідальність, посилаючись на те, що ним були використані сертифіковані та дозволені до застосування препарати. Разом з тим однією із культур, що вирощувалася на оброблюваному полі, був горох, який не є типовою медоносною культурою, а тому передбачений законодавством обов'язок попереджати пасічників про обробку не поширювався на цей випадок.

Які спеціальні обов'язки покладаються на суб'єкта господарювання, який застосовує засоби захисту рослин поблизу пасік? Чи зобов'язані суб'єкти господарювання завчасно повідомляти пасічників про проведення хімічної обробки? У який час доби повинні проводитися роботи із застосування засобів захисту рослин? Чи достатньо для підтвердження відповідальності сільськогосподарського товаровиробника самого факту загибелі бджіл після проведення хімічної обробки земельної ділянки? Чи підлягає відшкодуванню упущена вигода, пов'язана з неможливістю отримати мед та іншу продукцію бджільництва?

6.4. СК «Іскра» вирощував кукурудзу на земельних ділянках у Полтавській області. У серпні 2024 року, під час фітосанітарного обстеження посівів кукурудзи сільськогосподарського кооперативу, державні інспектори виявили на площі 150 га карантинний організм – кукурудзяного жука.

За результатами обстеження державний фітосанітарний інспектор склав акт та подав до районної державної адміністрації подання про необхідність запровадження карантинного режиму на відповідній території. У поданні було запропоновано запровадити карантинний режим з 11 серпня 2024 року та здійснити заходи щодо локалізації і ліквідації виявленого карантинного організму.

Районна державна адміністрація прийняла розпорядження про запровадження карантинного режиму 7 грудня 2025 року.

СК «Іскра» не погодився з таким рішенням та звернувся до адміністративного суду.

Кооператив зазначив, що підстави для запровадження карантинного режиму відсутні, оскільки висновок незалежної експертизи від 22 серпня 2024 року, складений Дніпропетровською обласною фітосанітарною лабораторією, підтвердив що на зазначених земельних ділянках не було виявлено жодних шкідливих ентомологічних організмів.

Разом з тим позивач вважав, що процедура запровадження карантинного режиму була порушена, оскільки: 1) карантинний режим не було запроваджено протягом доби з моменту виявлення карантинного організму; 2) розпорядження районної державної адміністрації прийнято майже через чотири місяці після подання державного фітосанітарного інспектора; 3) розпорядження оприлюднено із порушенням встановленого строку; 4) у розпорядженні не було зазначено часу, з якого запроваджується карантинний режим.

Який порядок запровадження карантинного режиму передбачений Законом України «Про карантин рослин»? Який орган державної влади має повноваження запроваджувати карантинний режим на території відповідного району? Чи є подання головного державного фітосанітарного інспектора достатньою правовою підставою для прийняття рішення про запровадження карантинного режиму? Чи впливає порушення строку оприлюднення рішення на його законність? Які права має сільськогосподарський товаровиробник під час проведення щодо його земельних ділянок фітосанітарного нагляду та експертизи?

6.5. *Напишіть есе або підготуйте презентацію з проблемного питання за темою заняття:*

1. Напрями і проблеми юридичного супроводу агробізнесу в галузі рослинництва в Україні.
2. Правова охорона прав на сорти рослин: роль юридичної служби.
3. Агролісівництво як метод досягнення сталого розвитку.
4. Правове забезпечення адаптивних форм аграрного виробництва в умовах сталого розвитку.
5. Європейський досвід правового регулювання агролісівництва та перспективи його імплементації в Україні.

Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел. Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.

Список нормативно-правових актів
і літератури

Про виноград, вино та продукти виноградарства: Закон України від 22.09.2024 р. №3928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3928-20#n969>

Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального: Закон України від 18.06. 2024 р. №3817-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3817-20#n2155>

Про захист рослин: Закон України від 14.10.1998 р. №180-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14#Text>

Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 04.07.2002 р. №37-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#Text>

Про карантин рослин: Закон України від 30.06.1993 р. №3348-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3348-12#Text>

Про насіння та садивний матеріал: Закон України від 25.03.2002 р. №2505-IV/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text>

Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 р. №3116-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>

Про затвердження форм заяв, які подаються для включення заявника до Державного реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва та для внесення змін до відомостей, які містить такий реєстр: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 13.06.2016 р. №198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0894-16#Text>

Про реєстрацію виноградних насаджень: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12.08.2014 р. №303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1211-14#Text>

Положення про обіг складських документів на зерно, затв. наказом Міністерства аграрної політики України від 27.06.2003 р. №198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0605-03#Text>

Деякі питання створення та функціонування електронної системи реєстрів у галузі рослинництва «е-рослинництво», затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 р. №1309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1309-2024-п#n308>

Порядок ведення реєстру складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2004 р. №1569. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1569-2004-%D0%BF#Text>

Порядок випуску бланків складських документів на зерно, їх передачі та продажу зерновим складам та типового договору складського зберігання зерна, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2003 р. №510. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/510-2003-%D0%BF#Text>

Порядок проведення сертифікації насіння, видачі та скасування сертифікатів на насіння, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 11.11. 2023 р. №1210. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1210-2023-%D0%BF#Text>

Порядок підтвердження рівня компетентності та вимог до органів з оцінки відповідності у сфері насінництва та розсадництва, затв. наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 26.07.2016 р. №257. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1152-16#Text>

Порядок складання, подання та розгляду заявки на сорт, затв. наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 31.08.2023 р. №1609. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1735-23#Text>

Порядок проведення кваліфікаційної експертизи сорту, затв. наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 05.07.2023 р. №1344. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1244-23#Text>

Борденюк О. В. Правове регулювання та перспективи розвитку галузі рослинництва в Україні. *Правове життя сучасної України*: у 2 т.: матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: ВД «Гельветика», 2019. Т. 1. С. 607–609.

Боснюк Ю. П. Правове регулювання застосування фітосанітарних заходів у сільському господарстві України: дис...канд.юрид.наук Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса. 2023. 263 с.

Головко К. Інституційні засади реалізації компетенції у сфері насінництва та охорони прав на сорти рослин. *Університетські наукові записки*. №3 (111). 2026. С. 45–71. URL: https://unz.univer.km.ua/index.php/unz/uk/article/view/111_45-71/Text

Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: ВД «Гельветика», 2019. 596 с.

Григор'єва Х. А. Правовий механізм державної підтримки виноградарства, садівництва і хмелярства в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету: серія «Право»* / гол. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород: ВД «Гельветика», 2016. Т.1. Вип. 40. С.121–125. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/3b744b4c-ea50-4be6-b321-5707582899a6?>

Гриник І. В., Хаджиматов В. А. Реформування галузі сучасного насінництва України. *Вісник аграрної науки*. №6(879). 2026. С. 5–14. URL: https://agrovisnyk.com/pdf/ua_2026_06_01.pdf

Захарчук О. В., Ткачик С. О., Бобонич Є. Ф., Голіченко Н. Б., Красюк Т. В. та ін. Правове регулювання реєстрації сортів винограду в Україні відповідно до міжнародних вимог. *Plant Varieties Studying and Protection*. 2023. Т. 19. №4. С. 286–293. URL: <https://journal.sops.gov.ua/article/view/293487/289615>

Марченко С. І., Петрина Х. С. Порівняльний аналіз правового регулювання виноградарства та виноробства в Україні та Молдові. *Часопис Київського університету права*. 2019. Вип.4. С. 279–283.

Павлюченко Ю. М. Концептуальні засади господарсько-правового забезпечення аграрного ринку: монографія. Вінниця. ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. 360 с.

Радченко А. М. Правове регулювання сертифікації насіння в Україні. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту*. 2016. Вип. 38. Т.1. С. 123–126.

Сидоренко С. В., Сидоренко С. Г. Полезахисні лісові смуги в контексті розвитку агролісівництва та комплексного використання сільськогосподарських земель. *Перспективи еко-інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 20 листоп. 2020 р.). Полтава: РВВ ПДАУ, 2020. С.147–149.

Тараненко С. М. Новели правового регулювання у сфері насінництва та розсадництва – важливий крок щодо захисту об'єктів права інтелектуальної власності у сільському господарстві. *Вітчизняний та світовий досвід правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності*: зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. / за заг. ред. О. В. Черевка, О. П. Орлюк. 2015. С. 59–64.

Ярошенко А. С. Адміністративно-правове регулювання в галузі насінництва в Україні: дис... канд. юрид. наук. 2017. 173 с.

Тема 7. Юридичний супровід агробізнесу у тваринництві та аквакультурі

Питання для обговорення

1. Законодавчі вимоги до ведення агробізнесу у галузі тваринництва.

2. Правовий супровід племінної справи у галузі тваринництва. Ідентифікація та реєстрація сільськогосподарських тварин.
3. Юридичний консалтинг при виробництві продукції бджільництва.
4. Правові засади агробізнесу у сфері аквакультури.

Завдання

7.1. У травні 2024 року до Головного управління Держпродспоживслужби в Львівській області надійшло звернення фізичної особи щодо можливих порушень законодавства з утримання та обігу свиней на території свиноферми Державного професійно-технічного навчального закладу «Професійний аграрний ліцей». На підставі цього звернення контролюючий орган провів позаплановий захід державного нагляду.

За результатами перевірки було складено акт, в якому зафіксовано низку порушень законодавства у сфері ветеринарної медицини та ідентифікації тварин. Зокрема, встановлено, що свині у господарстві не були належним чином ідентифіковані, облік їх ідентифікаційних номерів не вівся, а відомості про тварин не подавалися до відповідного органу для їх реєстрації.

Крім того, контролюючий орган встановив, що господарство здійснювало реалізацію неідентифікованих свиней без належних супровідних ветеринарних документів, без погодження з державним інспектором ветеринарної медицини та без повідомлення компетентних органів про переміщення тварин у встановленому законодавством порядку.

За результатами перевірки Головне управління Держпродспоживслужби видало аграрному ліцею припис, яким зобов'язало усунути виявлені порушення, зокрема привести діяльність свиноферми у відповідність до вимог законодавства щодо ідентифікації та реєстрації тварин.

Аграрний ліцей повідомив контролюючий орган, що після проведення перевірки на його балансі та фактично у господарстві тварини вже були відсутні, оскільки поголів'я було реалізовано, тому він не міг виконати вимоги припису щодо ідентифікації тварин.

У зв'язку з невиконанням припису контролюючий орган склав протокол про порушення законодавства та наклав штраф на суб'єкта господарювання у розмірі 75 тис. грн.

Аграрний ліцей не погодився з постановою про накладення штрафу та звернувся до адміністративного суду. Позивач просив визнати постанову протиправною та скасувати її.

Чи були правомірними дії Держпродспоживслужби та чи є підстави для

скасування постанови про накладення штрафу? Які обов'язки покладаються на власника сільськогосподарських тварин щодо їх ідентифікації та реєстрації? Які правові наслідки має утримання сільськогосподарським товаровиробником неідентифікованих тварин? Чи допускається реалізація або переміщення неідентифікованих тварин без відповідних ветеринарних документів?

7.2. Громадянин України Петренко протягом тривалого часу займався бджільництвом. Пасіка Петренка має ветеринарно-санітарний паспорт, у якому зазначено наявність 100 бджолиних сімей та підтверджено належний ветеринарно-санітарний стан пасіки. Крім того, потужність Петренка як оператора ринку зареєстрована у Державному реєстрі потужностей операторів ринку.

У 2020 році Кабінетом Міністрів України було передбачено державну фінансову підтримку власників бджолосімей. Відповідно до встановленого порядку фізичним особам, які є власниками від 10 до 300 бджолосімей, передбачена спеціальна бюджетна дотація у розмірі 200 грн за кожную бджолину сім'ю.

Петренко вирішив скористатися державною підтримкою та звернувся до міської ради із заявою про включення його до переліку осіб, які мають право на отримання дотації за бджолосім'ї. До заяви він додав: копію ветеринарно-санітарного паспорта пасіки, копію рішення про державну реєстрацію потужності, копію документа щодо банківського рахунку.

Однак міська рада не включила Петренка до відомості фізичних осіб, які мають право на отримання дотації за бджолосім'ї, та не передала його дані для подальшого отримання бюджетної підтримки.

Петренко звернувся до міської ради з вимогою пояснити причини невключення його до відповідної відомості, на що отримав відповідь представника міської ради – для отримання дотації фізична особа повинна подати не лише ветеринарно-санітарний паспорт та документи про державну реєстрацію потужності, а й довідку органу місцевого самоврядування про реєстрацію пасіки із зазначенням кількості наявних бджолосімей на останню звітну дату. Тому підстав для включення його до відомості на отримання дотації не було.

Петренко не погодився з такою позицією та звернувся до адміністративного суду з позовом до міської ради.

Яке рішення має прийняти адміністративний суд? Які нормативно-правові акти регулюють відносини щодо державної підтримки виробників продукції бджільництва? Які умови повинна виконати фізична особа для отримання спеціальної бюджетної

дотації за бджолосім'ї? Чи можна вважати державну дотацію за бджолосім'ї елементом державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників?

7.3. Громадянин Павленко є власником земельної ділянки площею 0,06 га, цільове призначення якої – ведення особистого селянського господарства. Суміжну земельну ділянку, цільове призначення якої – ведення садівництва, площею 0,03 га використовує Іваненко. На цій земельній ділянці Іваненко розмістив пасіку, яка складається з п'яти вуликів, у яких утримувалися чотири бджолині сім'ї. Вулики були встановлені приблизно за 1,5-2 метри від межі земельної ділянки Павленка. На межі між земельними ділянками Іваненко встановив глухий паркан висотою близько 2 метрів і висадив дерева та кущі.

Павленко вважав, що розміщення пасіки створює перешкоди у користуванні його земельною ділянкою. За його словами, бджоли регулярно залітали на його територію, заважали обробляти земельну ділянку та створювали небезпеку для нього і членів його родини.

Павленко неодноразово звертався до Іваненка з проханням перенести пасіку в інше місце, однак останній відмовлявся це зробити. На думку Павленка, земельна ділянка Іваненка не призначена для розміщення пасіки, а сама пасіка розташована надто близько до межі сусідньої земельної ділянки.

У травні 2025 року комісія міської ради провела обстеження земельної ділянки Іваненка та встановила, що на ній розміщено п'ять вуликів, у яких утримуються чотири бджолині сім'ї.

Комісія також зазначила у складеному акті, що на момент обстеження пасіка не була зареєстрована та не мала ветеринарно-санітарного паспорта.

Павленко звернувся до суду з позовом про усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою і просив зобов'язати Іваненка перенести пасіку з його земельної ділянки в інше місце, посилаючись на порушення земельного законодавства та про бджільництво.

Яке рішення повинен прийняти суд у цій справі? Якими нормативно-правовими актами регулюються відносини щодо розведення, утримання та використання бджіл? Які вимоги містить чинне законодавство до розміщення та облаштування пасіки на земельній ділянці? Яке правове значення має ветеринарно-санітарний паспорт пасіки? Чи є вимоги до цільового призначення земельної ділянки для розміщення на ній пасіки?

7.4. Підготуйте есе або презентацію з проблемного питання за темою заняття:

1. Юридичний супровід виробництва та обігу продукції тваринного походження:

вимоги законодавства та відповідальність бізнесу.

2. Договірне забезпечення агробізнесу у тваринництві та аквакультурі: юридичні ризики та способи їх мінімізації.

3. Правові механізми державного регулювання виробництва продукції тваринного походження.

4. Правова регламентація сталого розвитку аквакультури в умовах євроінтеграції України.

5. Юридичний супровід агробізнесу у тваринництві та аквакультурі в умовах євроінтеграції: екологічні вимоги, добробут тварин, безпечність продукції.

Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел. Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.

Список нормативно-правових актів і літератури

Про аквакультуру: Закон України від 18.09.2012 р. №5293-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#Text>

Про бджільництво: Закон України від 22.02.2000 р. №1492-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1492-14#Text>

Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02. 2006 р. №3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>

Про ідентифікацію та реєстрацію тварин: Закон України від 4.06 2009 р. №1445-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1445-17#Text>

Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24.06.2004 р. №1870-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-15#Text>

Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15.12.1993 р. №3691-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12#Text>

Про рибу, інші живі водні ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 6.02 2003 р. №486-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15#Text>

Інструкція з бонітування великої рогатої худоби молочних і молочно-м'ясних порід, затв. наказом Міністерства аграрної політики України від 30.12.2003 р. №474. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/REG8694Z>

Інструкція з ведення племінного обліку в молочному і молочно-м'ясному скотарстві, затв. наказом Міністерства аграрної політики України від 30.12.2003 р. №474. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/REG8694Z>

Інструкція із селекції племінних бугаїв молочних і молочно-м'ясних порід, затв. наказом Міністерства аграрної політики України від 20.12.2005 р. №721. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0219-06#Text>

Кваліфікаційні вимоги до працівників, які виконують спеціальні роботи, пов'язані з племінними (генетичними) ресурсами, затв. наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 13.04.2016 р. №153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0832-16#Text>

Положення про Єдиний державний реєстр тварин, затв. наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25.09.2012 р. №578. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1713-12#Text>

Положення про порядок проведення генетичної експертизи походження та аномалій племінних тварин, затв. наказом Міністерства аграрної політики України від

01.06. 2004 р. №197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-04#Text>

Положення про сертифікат племінних (генетичних) ресурсів, затв. наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 17.11.2011 р. №629. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1422-11#Text>

Порядок видачі ветеринарно-санітарного паспорта пасіки, затв. наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 19.02.2021 р. №338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-21#Text>

Порядок використання тварин у сільському господарстві, затв. наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25.10.2012 р. №652. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1898-12#Text>

Порядок ідентифікації та реєстрації великої рогатої худоби, затв. наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 04.12.2017 р. №642. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0166-18#Text>

Порядок присвоєння відповідного статусу суб'єктам племінної справи у тваринництві, затв. Міністерством аграрної політики та продовольства України від 19.06. 2015 р. №234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0809-15#Text>

Порядок реєстрації пасіки, затв. наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 19.02.2021 р. №338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0281-21#Text>

Положення про Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві, затв. –URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1118-12#Text>

Братішко Н. А., Моїсеєнко Д. М. Правове регулювання бджільництва в Україні. *Colloquim-journal*. 2022. №30(153). С. 49–53.

Гафурова О.В. Законодавство про органічну аквакультуру: деякі проблеми реалізації. *Право. Людина. Довкілля*. 2020. №1. С. 27–35.

Дудка В. І., Калинка А. К. Проблемні питання правового регулювання ведення племінної справи у тваринництві. *Збірник наук. праць ЛОГОЗ*. 2020. С. 105–107.

Карпінська Н. Правова характеристика застосування ветеринарно-санітарних заходів у тваринництві. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. Вип.4. С. 127–137.

Кожура Л. Особливості правового регулювання сфери аквакультури в Україні. *Юридичний вісник*. 2021. Вип.1. С. 132–137.

Кондратюк Т.М., Мельник В.О. Правові засади державної підтримки у сфері аквакультури. *Право. Людина. Довкілля*. 2020. Вип.11, №4. С. 46–52.

Маргасова В. Досвід регулювання ринку продукції равликівництва в США та можливості його реалізації в Україні. *Науковий вісник Полісся*. №2(25). 2022. С. 6–19.

Оверковська Т. Правові засади охорони водних біоресурсів у сфері аквакультури. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №3. С. 122–126.

Сокол М. В., Кошулинська С. В. Тварини як особливий об'єкт аграрних, екологічних та цивільних правовідносин. *Історико-правовий часопис*. №1(26). 2026. С. 55–66. URL: <https://chasopys.hl.vnu.volyn.ua/index.php/chasopys/article/view/687/655>

Уркевич В. Ю. Про правове регулювання тваринництва в Україні. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 89–98.

Чвалюк А. М., Чвалюк Н. В. Сучасний стан правового регулювання бджільництва в Україні. *Вісник ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка*, 2020. Вип.2(90). С. 215–227.

Яцун А. Г. Адаптація елементів нормативно-правового методу у процесі регулювання ринку продукції равликівництва в Україні. *Академічні візії*. 2023. Вип. 20. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8119147>

Т е м а 8. Практикум у сфері ведення органічного сільського господарства

Питання для обговорення

1. Правові засади виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини.
2. Вимоги до суб'єктів, умов і порядку ведення органічного виробництва.
3. Галузі органічного виробництва. Особливості правового регулювання виробництва окремих видів органічної сільськогосподарської продукції та сировини.
4. Юридичний супровід сертифікації органічного сільськогосподарського виробництва.
5. Правові вимоги щодо маркування органічних продуктів в Україні, ЄС та зарубіжних державах.
6. Державні реєстри операторів, органів сертифікації, органічного насіння і садивного матеріалу: правові вимоги до ведення.

Завдання

8.1 Складіть схему алгоритму дій суб'єкта аграрного господарювання для отримання ним права на заняття діяльністю із виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції.

8.2. На ярмарку виробник продає огірки з табличкою «Вирощено без хімії!». Сусідній сертифікований органічний виробник подав скаргу до Держпродспоживслужби, вважаючи це недобросовісною конкуренцією та введенням споживачів в оману, оскільки таке позначення асоціюється з органічним продуктом.

Чи має місце порушення законодавства про виробництво, обіг та маркування органічної продукції? Який правовий механізм захисту має сертифікований виробник? Аргументуйте свою позицію.

8.3. Фермер Матвійчук подав заяву на сертифікацію органічного виробництва та розпочав перехідний період (2 роки). На другому році через сильну загрозу втрати врожаю від шкідників він застосував пестицид, заборонений в органічному виробництві, але дозволений у традиційному. Орган сертифікації анулював його заявку і зобов'язав почати перехідний період заново.

Чи правомірні дії органу сертифікації? Чи можна кваліфікувати цей вчинок як «обставини непереборної сили» (форс-мажор)?

8.4. Тваринницьке сільськогосподарське підприємство «Латерія» постачає на реалізацію у торговельну мережу молочну продукцію.

До суду із позовною заявою до підприємства звернувся громадянин Луценко про порушення ЗУ «Про захист прав споживачів». У позовній заяві було зазначено, що на пакуванні «Біокефіру» торгової марки «Латерія», який він придбав у супермаркеті, міститься інформація, яка свідчить про вміст у його складі харчової добавки – антиоксиданту Е 327 – лактат кальцію. Із назви продукту «Біокефір» позивач зрозумів, що продукт має біологічний вміст і не може мати у своєму складі будь-які хімічні сполуки. На думку позивача, його права були порушені, оскільки назва продукту ввела його в оману про органічне, натуральне походження продукту.

Представник господарства «Латерія» у судовому засіданні позовних вимог не визнав і пояснив, що назва кефіру цілком відповідає його вмісту. «Біокефір» виготовлений із незбираного коров'ячого молока із застосуванням заквасочних культур та культур мікроорганізмів, які є необхідними для процесу виробництва. Харчова добавка Е 327 була введена до складу кефіру для поліпшення його якостей, адже збагачує молочні продукти кальцієм, має дезінтоксикаційну дію і позитивно впливає на організм людини.

Якими нормативно-правовими актами слід керуватися суду при винесенні рішення? Чи правомірні вимоги позивача і заперечення відповідача? Як вирішити спір?

8.5. До юридичної консультації звернувся голова сільськогосподарського кооперативу, що спеціалізується на вирощуванні органічної малини та смородини, з проханням надати юридичну допомогу в оформленні документів на отримання державної підтримки для придбання сушильних камер та біопрепаратів для боротьби з шкідниками ягідних культур.

Чи передбачена законодавством можливість отримання державної підтримки спеціально для виробників органічної продукції? На які потреби може надаватися підтримка? Вкажіть нормативно-правові акти, якими необхідно керуватися при вирішенні цього питання. Визначте склад пакета документів та відомостей, необхідних для реалізації цього права.

8.6. Складіть перелік документів та відомостей, необхідних для реєстрації оператора органічного виробництва.

Який орган і в якому порядку приймає рішення про включення оператора до Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво органічної продукції?

8.7. Фермер-пасічник громадянин Бойко вирішив одночасно із традиційним займатися також органічним бджільництвом. Орган сертифікації відмовився укласти договір на проведення сертифікації, оскільки ведення одночасно органічного і неорганічного бджільництва законом не передбачено. Натомість громадянину Бойку було запропоновано повністю перейти на органічне виробництво продукції бджільництва, пройшовши сертифікацію і перехідний період строком 15 місяців.

Прокоментуйте ситуацію. Одночасним чи паралельним виробництвом планував займатись Бойко? Які вимоги передбачені чинним законодавством до ведення органічного бджільництва? Якими нормативно-правовими актами слід керуватися для вирішення задачі?

8.8. *Підготуйте есе або презентацію з проблемного питання за темою заняття:*

1. Еволюція законодавства України про виробництво та обіг органічної продукції: аналіз змін у підходах до правового регулювання.
2. Перехідний період (конверсія) у виробництві органічної продукції: правові обмеження.
3. Юридична відповідальність за неправомірне використання органічного маркування.
4. Паралельне виробництво органічної та неорганічної сільськогосподарської продукції: правові обмеження.
5. Захист прав споживачів органічної продукції: проблеми доказування та відшкодування шкоди.
6. Юридична практика у сфері органічного виробництва: категорії спорів та стратегії захисту.

Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел. Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в і л і т е р а т у р и

Базові стандарти IFOAM щодо органічного виробництва й переробки. URL: <http://www.ifoam.org>

Вимоги щодо виробництва, переробки, маркування та реалізації органічної сільськогосподарської продукції : затв. комісією Codex Alimentarius в 2003 р. URL: <http://www.codexalimentarius.net>

Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_935

Порядок проведення державної ветеринарно-санітарної експертизи кормів, кормових добавок та ветеринарних препаратів, які містять генетично модифіковані організми: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.01.2018 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0178-18#Text>

Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18.05.2017 р. № 2042-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>

Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. № 1103-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#Text>

Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції: Закон України від 23.08.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3339-20#Text>

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>.

Про затвердження державного логотипа для органічної продукції : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України 22.02.2019 року № 67. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0261-19>

Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2019 р. № 970. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2019-п#Text>

Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970: постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-п#Text>

Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу: постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2020-п#Text>

Про затвердження Гігієнічних нормативів і регламентів безпечного застосування пестицидів і агрохімікатів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2016 р. № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0207-16>

Про затвердження Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 09.06.2020 р. № 1030. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0763-20#Text>

Про затвердження Переліку харчових продуктів, щодо яких здійснюється контроль вмісту ГМО: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1248-10#Text>

Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 р. № 667. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-п#Text>

Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06.12.2018 р. № 2639-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97 – ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.08.2018 р. № 2496 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

Про пестициди та агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 р. № 86/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Аграрне право: підручник / Т. В. Курман (кер. авт. кол.), Ю. Ю. Бакай, В. І. Гордєєв та ін.; за ред. Т. В. Курман; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. 472 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»/ Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Аграрне право: навч. посіб.: мультимед. електрон. вид./ уклад: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко, Т. В. Курман, М. Ю. Покальчук, В. П. Станіславський, О. М. Туєва; за заг. ред. Т. В. Курман, Ю. Ю. Бакай. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2024. 142с.

Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: кол. монографія / за ред. А. П. Гетьмана та Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. 576 с.

Ігнатенко І. В. Деякі аспекти органічного виробництва в умовах сталого розвитку. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 15. С. 9–16.

Корнієнко Г. С. Правові аспекти органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. *Jurnal uljuridic national: teorieşipractică*. 2020. № 5 (45). С. 124–130.

Курман Т. В., Туєва О. М. Право продовольчої безпеки: навч. посіб. Харків: Юрайт, 2021. 92 с.

Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення: монографія / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2020. 308 с.

Право продовольчої безпеки : підручник / Т. В. Курман (кер. авт. кол.), Ю. Ю. Бакай, Д. М. Данілік та ін.; за ред. Т. В. Курман; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2026. 304 с.

Туєва О. М. Принципи правового регулювання відносин у сфері виробництва, обігу та маркування органічної сільськогосподарської продукції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Т. 1. № 79. 2023. С.377–382.

Туєва О. М. Актуальні правові питання державної підтримки органічного сільськогосподарського виробництва. *Юридичний науковий електронний журнал*. №8. 2021. С. 191–194.

Legal provision of food security and rational land use in organic production in Ukraine in the context of European integration: monograph / edited by D. Fedchyshyn, I. Ignatenko, O. Bondar. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2022, 250 p.

Tetiana V. Kurman, Oleksandr V. Kurman, Oksana M. Tuieva. The legal foundations of food safety as a means of providing public health in globalization. *Wiadomości Lekarskie*. 2019, tom LXXII, nr 12 cz. II. p. 2626-2630. (DOI: 10.36740/WLek201912239).

Tetiana Kurman, Liudmyla Leiba, Oksana Tuieva. The Legal Foundations of Organic Agriculture as a Means of Security of Public Health. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. № 2 (№ 14). P.167–175.

Тема 9. Юридичний практикум з договірного забезпечення агробізнесу

Питання для обговорення

1. Поняття, ознаки та класифікація аграрно-договірних відносин у сфері агробізнесу
2. Аграрна розписка і аграрна нота: юридична природа, види та вимоги.
5. Юридичний супровід договору контрактації сільськогосподарської продукції як специфічного виду аграрно-правового договору
6. Юридичний супровід агроінноваційних стартапів у сфері агробізнесу.

Завдання

9.1. До юридичної консультації звернулись громадянин Польщі Нетецький та представник фермерського господарства «Врожай» з метою майбутнього врегулювання відносин, що пов'язані з поставкою сільськогосподарської продукції та ризиками, що можуть виникнути.

Дайте кваліфіковану консультацію щодо можливих варіантів договірного врегулювання відносин між громадянином Нетецьким та фермерським господарством. Розкрийте доцільність укладання аграрної розписки у даному випадку.

9.2 ТОВ «Агропоставка» уклало з сільськогосподарським кооперативом «Лан» договір поставки 500 тонн кукурудзи за ціною 7 000 грн за тону, строк поставки 4 місяці. На момент поставки ринкова ціна кукурудзи зросла до 9 500 грн. У договорі було передбачено, що ціна є фіксованою, однак не визначено наслідків істотної зміни ринкової кон'юнктури. Голова сільськогосподарського кооперативу повідомив покупця про відмову від поставки, мотивуючи це економічною невигідністю виконання договору.

Оцініть правомірність дій сільськогосподарського кооперативу. Чи може зміна ринкової ціни бути підставою для зміни або розірвання договору? Які договірні положення доцільно було б передбачити для мінімізації такого ризику з боку юриста сільськогосподарського кооперативу? Як юрист підготує пропозицію щодо відстоювання інтересів ТОВ «Агропоставка». Підготуйтеся до ділової гри.

9.3 Група студентів Національного біотехнологічного Університету звернулася до представників Агрохолдингу «Мрія» з метою пошуку партнерства та інвестицій для

впровадження стартапу, що полягає у розробці системи прогнозування врожаю з AI – моделями.

Поясніть, на які правові питання варто звернути увагу для забезпечення юридичного супроводу агростартапів у сфері агробізнесу.

9.4. Сільськогосподарське підприємство «Сон» придбало насіння соняшнику у ТОВ «Насіння України». Після посіву було встановлено, що фактична схожість насіння значно нижча від показників, зазначених у документах постачальника. Внаслідок цього підприємство зазнало значних втрат урожаю. Постачальник заперечує свою відповідальність, посилаючись на те, що насіння було прийнято покупцем без зауважень. Директор сільськогосподарського підприємства звернувся за допомогою до юриста щодо вирішення питання, що виникло.

Запропонуйте алгоритм дій юриста.

9.5. *Напишіть есе або підготуйте презентацію з будь-якого наведеного нижче проблемного питання за темою заняття:*

1. Аграрний договір як інструмент управління ризиками агробізнесу: що повинен передбачити юрист?
2. Due diligence контрагента перед укладенням аграрного договору: алгоритм роботи юриста агробізнесу.
3. Доцільність укладання аграрних розписок у сфері агробізнесу та їх альтернатив.
4. Договір поставки сільськогосподарської продукції: типові помилки та способи захисту інтересів виробника і покупця.
5. Правове значення договірної регулювання інноваційних відносин у сфері агробізнесу.

Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел. Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в і л і т е р а т у р и

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про безоплатну правничу допомогу Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

Про інноваційну діяльність : Закон України від 4.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма та перспективи розвитку: кол. монографія / за ред. А. П. Гетьмана та Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. 576 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін., за заг. ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2022, 172 с.

Аграрне право: навч. посіб.: мультимед. електрон. вид. / уклад. Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман, Ю. Ю. Бакай. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2023. 161 с.

Аграрне право (оглядові лекції, нормативно-правові акти): навч. посіб./ А. М. Статівка, В. Ю. Уркевич. Харків: Юрайт, 2014. 352 с.

Правові засади альтернативних способів урегулювання агроекспортних спорів. Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: кол. монографія / за ред. А. П. Гетьмана, О. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. С. 309–331

Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків: Юрайт, 2023. 560 с.

Корнієнко Г.С. Аграрна політика у сфері інновацій та цифровізації агроекспорту: правові засади. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 412–417. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.64>.

Курман Т. В. Аграрні відносини у сфері фінансової підтримки агробізнесу: новели і проблеми правового забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 283–287. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.45>.

Неюрисдикційні форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання: монографія / за заг. ред. М. С. Долинської. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 174с.

Поліводський О. А. Організація договірних зобов'язань в АПК. *Право України*. 1999. № 5. С. 85 – 88.

Т е м а 10. Юридичний практикум із вирішення земельних спорів у сфері сільськогосподарського землекористування

Питання для обговорення

1. Законодавче забезпечення обігу земель для ведення товарного сільськогосподарського виробництва в Україні.
2. Переважне право купівлі земельної ділянки сільськогосподарського призначення.
3. Порядок проведення земельних торгів у формі електронного аукціону.
4. Земельні спори у сфері орендних земельних відносин щодо права постійного землекористування, у сфері виникнення та реєстрації земельних прав, щодо земель водного фонду та ін.

Завдання

10.1. Фермерське господарство «Гамма» оскаржує рішення сільської ради про відмову в наданні дозволу на розробку проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки в оренду. Для відновлення свого порушеного права юрист господарства звернувся із позовом до господарського суду.

Чи правильно обрано юрисдикцію? Який суд має розглядати цей спір? Які наслідки звернення до неналежного суду? Чи зміниться юрисдикція, якщо б мова йшла про відведення земельної ділянки в оренду для створення фермерського господарства?

10.2. Два громадянина, власники сусідніх земельних ділянок для ведення фермерського господарства, сперечаються щодо межі між їхніми ділянками. Один з них одразу звернувся до суду, інший – до органу місцевого самоврядування.

Чи зобов'язаний суд залишити позов без розгляду через невикористання досудового порядку? Які повноваження органу місцевого самоврядування у вирішенні таких спорів? Чи є рішення органу місцевого самоврядування обов'язковим?

10.3. Після закінчення строку дії договору оренди орендодавець вирішив передати ділянку в оренду іншій особі за вищою ціною, не повідомивши попереднього орендаря про намір укласти новий договір. Попередній орендар дізнався про це та звернувся до суду.

Чи порушено переважне право попереднього орендаря? Який строк для реалізації цього права? Які наслідки порушення переважного права?

10.4. Власник земельної ділянки продає її третій особі, не повідомивши орендаря, який має переважне право купівлі. Орендар дізнався про продаж після реєстрації права власності за новим власником.

Чи може орендар оскаржити договір купівлі-продажу? Який строк позовної давності застосовується до такої категорії спорів? Чи є ефективним способом захисту визнання договору недійсним? Якими є наслідки державної реєстрації договору, укладеного з порушенням переважного права?

10.5. ТОВ «Зернове» звернулося до господарського суду з позовом до сільськогосподарського кооперативу «Зелений гай» про визнання відмови відповідача у

реєстрації позивача як учасника земельних торгів із продажу права оренди на земельну ділянку для ведення фермерського господарства протиправною.

Позовні вимоги із посиланням на положення ст. 135, 137 ЗК України обґрунтовані безпідставною відмовою відповідача у допуску позивача до участі у земельних торгах, оскільки земельне законодавство не містить заборони щодо передачі в оренду сільськогосподарським підприємствам земель із цільовим використанням для ведення фермерського господарства. У гл. 21 ЗК України, згідно з приписами якої регулюється порядок проведення земельних торгів, немає норми, яка б забороняла юридичним особам-резидентам брати участь в аукціоні тільки на тій підставі, що предметом лоту є земля для ведення фермерського господарства.

Водночас представник сільськогосподарського кооперативу «Зелений гай» наголосив, що ТОВ «Зернове» не може набувати право користування спірною земельною ділянкою на умовах оренди на земельних торгах, оскільки цільове призначення спірної земельної ділянки – ведення фермерського господарства, тож відповідно до Закону вона може надаватися у користування громадянам лише для створення фермерського господарства, а також фермерським господарствам як юридичним особам.

Як вирішити цю справу? Який порядок надання в користування на умовах оренди земельних ділянок державної та комунальної власності?

10.6. Фермерське господарство в січні 2014 року уклало договір оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення на 14 років із власником громадянином К.

У лютому 2022 року громадянин К. звернувся до суду з позовом про дострокове розірвання договору оренди, вказавши, що нормативна грошова оцінки (НГО) земельної ділянки на час укладення договору не була проведена. За основу прийнята НГО земельної ділянки за 2007 рік. При укладанні договору в 2014 р. не були враховані індекси інфляції за 2008–2013 роки, а тому орендар протягом 7 років систематично порушує умови договору щодо розміру орендної плати.

Договором оренди був передбачений обов'язок орендаря сплачувати орендну плату з урахуванням індексу інфляції НГО земельної ділянки, а також через 7 років зробити нову НГО земельної ділянки для визначення обґрунтованого розміру орендної плати. За 2014–2016 роки НГО земельної ділянки внаслідок інфляції збільшилась майже вдвічі, у 2021 році орендарем НГО земельної ділянки не проводилась, а тому позивач громадянин К. вважає, що є підстави для дострокового припинення договору оренди, адже орендар систематично не сплачує орендну плату.

Фермерське господарство не визнало позов, оскільки протягом строку дії договору громадянин К. не звертався з вимогою про внесення змін до договору оренди земельної ділянки і не надсилав на адресу орендаря проєкту додаткової угоди. Умови договору оренди про проведення нової НГО земельної ділянки не можуть бути застосовані тому, що договір оренди не передбачає такого обов'язку для орендаря.

Яке рішення має ухвалити суд? Наведіть порядок і підстави припинення договору оренди земельної ділянки. Вкажіть порядок визначення розміру орендної плати при укладанні договору оренди землі. Як потрібно розуміти поняття «систематична несплата орендної плати», що є підставою для припинення права користування на умовах оренди?

10.7. *Напишіть есе або підготуйте презентацію з будь-якого наведеного нижче проблемного питання за темою заняття:*

1. Порушення істотних умов договору оренди землі (орендна плата, строк, цільове використання) як підстава для визнання договорів недійсними: аналіз судової практики.
2. Право постійного користування земельною ділянкою сільськогосподарського призначення для ведення фермерського господарства: правові проблеми реалізації.
3. Правові позиції Верховного Суду у земельних спорах: огляд ключових постанов.
4. Відшкодування шкоди, завданої земельним ділянкам внаслідок збройної агресії: правові механізми та проблеми реалізації.
5. Розмежування юрисдикції у земельних спорах: практика Великої Палати Верховного Суду.
6. Новели і тенденції судової практики у сфері захисту земельних прав суб'єктів агробізнесу.

Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел. Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в т а л і т е р а т у р и

Конституція України від 28.06.1996 р. No 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. No 2768- III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. No 435-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. No 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду в земельних спорах за участю органів Держгеокадастру за період із 01.03.2018 р. по 23.11.2020 р. URL: <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Daidzhest-VP-VS.pdf>

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду в земельних спорах за участю органів Держгеокадастру за період із 01.03.2018 по 23.11.2020 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Daidzhest_VP_VS.pdf.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду у справах зі спорів, що виникають із земельних відносин (застосування норм матеріального права). Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 20.04.2018 по 18.09.2019 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/dajdjest_VP_zemelni_sporu_2018_2019.pdf.

Дайджест практики Верховного Суду у справах із договору оренди землі за період з 2018 по 2021 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Daijest_orenda_zemli_2018_2021.pdf.

Деякі питання удосконалення механізмів захисту речових прав на земельні ділянки: постанова Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 р. No 925. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/925-2017-п#Text>.

Постанова Верховного Суду від 14.07. 2021 р. у справі № 752/10533/19 (про визнання протиправною та скасування державної реєстрації земельної ділянки). URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=98391480&red=100003c5d85ab645ddef4cf46ea89550f90ac2&d=5>

Постанова Верховного Суду від 26.08. 2020 р. у справі No 368/548/16-ц (про визнання незаконним і скасування наказу та рішення Головного управління Держземагентства у Київській області та скасування рішення про державну реєстрацію прав та обтяжень на земельну ділянку). URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=91314197&red=100003e765d75f25b42fb032dcfddf59bc27b5&d=5>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 09.02. 2022 р. у справі No 914/75/21 (про зобов'язання звільнити самовільно зайняту земельну ділянку). URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=103281646&red=100003ad4b5debbaef4d52359ddd6e7a769499&d=5>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19.02. 2020 р. у справі No 591/5935/17 (про скасування рішення та зобов'язання вчинити дії). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87951302>

Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2021 р. №1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2021-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10. 2012 р. No 1051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF>.

Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: постанова Кабінету Міністрів України від 26.10. 2011 р. No 1141 (в ред. від 06.06. 2018 р. No 484). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1141-2011-%D0%BF#Text>

Порядок надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 р. No 1127 (в ред. від 26.06.2019 р. No 599). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2019-%D0%BF#n43>

Порядок доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 р. № 1127 (в ред. від 06.06.2018 р. No 484). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/484-2018-%D0%BF#n548>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22.09.2020 у справі № 159/5756/18 (щодо поновлення договору оренди земельної ділянки) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92270706>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.02.2021 р. у справі No 921/530/18 (щодо порядку зміни розміру орендної плати). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95849041>.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26.05.2020 р. у справі № 908/299/18 (щодо належного способу захисту у випадку відмови від укладення додаткової угоди до договору оренди землі). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89825064>.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18.04. 2023р. у справі № 357/8277/19 (щодо моменту укладення договору оренди землі) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110367952>

Постанова Верховного Суду від 23.11.2023 р. у справі No 906/1314/21 (щодо реалізації переважного права орендаря на поновлення договору оренди землі) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115746281>

Постанова ВП Верховного Суду від 05.06. 2024 у справі No 914/2848/22 (щодо належного способу захисту при оренді земель державної або комунальної власності відносно орендної плати) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120396090>

Постанова Верховного Суду від 03.02.2021 р. у справі No 915/1003/20 (щодо поновлення договору оренди землі). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94656768>.

Постанова Верховного Суду від 23.05. 2024 р. у справі No 518/520/20. (про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120065638#>.

Постанова Верховного Суду від 06.03.2019 у справі 183/262/17 (щодо поняття систематичної несплати орендної плати) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80458238>

Постанова Верховного Суду від 16.10. 2023 р. у справі No 526/2909/21 (щодо процедури передачі переважного права купівлі земельної ділянки). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114292052>.

Про затвердження Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, псування земель, порушення режиму, нормативів і правил їх використання: постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2007 р. No 963. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2007-%D0%BF#Text>

. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>.

Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 963- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>.

Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. No 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>.

Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. No 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>.

Земельне право: підручник. 3-тє вид., допов. і перероб.; за ред. М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2023. 592 с.

Земельні спори: правові висновки Верховного Суду / упоряд. Ю. Я. Чумак. Київ: Алерта, 2021. 350 с.

Земельні спори: конспект лекцій / уклад.: М. В. Шульга, І. В. Ігнатенко, Д. М. Данілік та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2022. 160 с.

Кулинич П. Ф. Поновлення договору оренди землі як спосіб захисту прав орендаря: спірні положення законодавства та судова практика. Судова апеляція. 2019. № 4. С. 115 – 125.

Лейба Л. В. Переважне право на укладання договору оренди землі на новий строк: правові гарантії реалізації. *Актуальні правові проблеми земельних, аграрних та екологічних відносин в умовах сучасної земельної реформи*: зб. матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 трав. 2020 р.) / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Харків : Юрайт, 2020. С.173–177.

Огляд практики Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності Касаційного господарського суду (2018–2022 роки). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KGS_ze_m_pal_2018_2022.pdf

Одарюк М. П. Правові засади земельних процедур: моногр. / під заг. ред. М. В. Шульги. Харків: ТОВ «Планета-Прінт». 2020. 176 с.

Посібник для підготовки до іспиту із земельного права / В. І. Гордєєв, Д. М. Данілік, І. В. Ігнатенко та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман і Т. В. Лісової. Харків: Право, 2024. 208 с.

Правове забезпечення ринку земель: конспект лекцій: навч. посіб. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 "Право" спеціальності 081 "Право" / кол. авт.: М. В. Шульга, В. І. Гордєєв, Д. М. Данілік та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2023. 118 с.

Процедура поновлення договору оренди землі: нова позиція Великої Палати Верховного Суду. URL: <https://everlegal.ua/protsedura-ponovlennya-dogovoru-orendy-zemli-pona-rozysiya-velykoyi-palaty-verkhovnogo-sudu>

Правові позиції Великої Палати Верховного Суду у спорах, що виникають із земельних правовідносин: посібник / Л. А. Швецова та ін. Харків, 2021. 908 с.

Федчишин Д. В. Реалізація та захист земельних прав в Україні: проблеми теорії та практики: монографія. Херсон: Гельветика, 2020. 418 с.

Шульга М. В., Ігнатенко І. В., Федчишин Д. В. Законодавчі новели щодо вирішення земельних спорів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 1 (42). С. 75–81.

Тема 11. Представництво і захист прав суб'єктів агробізнесу

Питання для обговорення

1. Юридичний супровід претензійної та позовної роботи суб'єктів агробізнесу.
2. Правові засади державного контролю в агробізнесі.
3. Представництво і захист прав суб'єктів агробізнесу під час проведення контрольних заходів.
4. Відшкодування втрат аграрного виробництва за особливих умов (стихійні лиха, пандемія, воєнний стан).
5. Юридичний супровід антирейдерських заходів. Розробка стратегії протидії рейдерству.
6. Судова практика у сфері захисту прав суб'єктів агробізнесу.
7. Юридичний супровід у справах про банкрутство суб'єктів агробізнесу.

Завдання

11.1. Агрофірма «Світанок» (Постачальник) та фермерське господарство «Радіон» (Покупець) уклали договір поставки мінеральних добрив на суму 1 500 000 грн. За умовами договору Агрофірма «Світанок», що є Постачальником, була зобов'язана поставити добрива до 1 квітня поточного року, у свою чергу ФГ «Радіон», що є Покупцем, було зобов'язано здійснити повну передоплату протягом трьох банківських днів з моменту підписання договору. Покупець перерахував передоплату із запізненням на 5 (п'ять) днів, повна сума за договором надійшла на рахунок Постачальника. Постачальник прийняв кошти, але внаслідок несприятливих погодних умов та поломки транспорту поставив добрива лише 25 квітня поточного року, таким чином затримка поставки склала 24 дні відносно терміну, вказаного в договорі. Добрива були внесені Покупцем у ґрунт, проте через пізні строки внесення врожайність озимої пшениці знизилася, у зв'язку з чим Покупець надіслав Постачальнику претензію про стягнення неустойки (пені та штрафу) за прострочення поставки на суму 150 000 грн. Постачальник відхилив претензію, пославшись на те, що Покупець сам порушив строк передоплати, а також на форс-мажорні обставини, які були підтверджені довідкою Торгово-промислової палати, що в регіоні у квітні була аномальна посуха.

Оцініть правову позицію кожної зі сторін. Визначте, чи є довідка ТПП щодо посухи належним доказом форс-мажору для виконання обов'язку з поставки товару. Підготуйте проєкт відповіді на претензію від імені Постачальника та проєкт нової претензії від імені Покупця із посиланням на відповідні норми Цивільного кодексу України. Визначте підсудність справи, сформулюйте позовні вимоги (предмет і підставу позову), розрахуйте суму пені і штрафу та інфляційних втрат. Складіть перелік доказів, які необхідно додати до позовної заяви або відзиву на позов.

11.2. Агрофірма «Новий світ» орендує 1500 гектарів землі у Харківській області. Під час посівних робіт до декількох земельних ділянок у полі приїхала комісія у складі п'яти осіб від Державної екологічної інспекції (ДЕІ) та Держпродспоживслужби. Інспектори заявили про позапланову перевірку через скаргу місцевих жителів на нібито знищення родючого шару ґрунту та забруднення річки відходами від внесення добрив.

Інспектори почали робити дослідження ґрунту земельних ділянок поля та вимагати допустити їх до складу зберігання засобів захисту рослин, що знаходиться у споруді між полем та дорогою. Також вони вимагали надати їм внутрішні накази агрофірми, первинну бухгалтерську документацію щодо внесення добрив, сертифікати на агрохімікати та

паспорти полів за останні три роки. Директор агрофірми зателефонував юристу за порадою, чи пускати їх і що робити.

Інспектори склали акт про виявлені порушення та винесли припис про зупинку робіт на полі.

Оцініть правову ситуацію та визначте, чи правомірними є дії інспекторів. Перевірте законність підстав для позапланової перевірки згідно із Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Складіть чіткий алгоритм (чек-лист) для директора: які документи вимагати від перевіряючих інспекторів у першу чергу, перш ніж прийняти рішення про допуск. Назвіть строки та порядок подання заперечень на акт перевірки. Чи можливо оскаржити до суду припис Держпродспоживслужби або Держекоінспекції? Які докази потрібні агрофірмі, щоб довести відсутність шкоди та неправомірність дій інспекторів?

11.3. ТОВ «Слобожанське» орендує земельну ділянку сільськогосподарського призначення державної форми власності площею 100 га у Харківській області. У Орендаря у 2023 році виникла потреба у зміні цільового призначення 5 га з метою будівництва тимчасового підземного зерносховища та захисних фортифікації, у зв'язку з чим ТОВ «Слобожанське» почало термінове будівництво цього зерносховища. Держгеокадастр виставив ТОВ «Слобожанське» рахунок на відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва, посилаючись на ст. 207-209 Земельного кодексу України, вважаючи, що воєнний стан не скасовує обов'язок відшкодування втрат повністю для всіх випадків.

Проаналізуйте законодавство та обґрунтуйте щодо законності чи незаконності стягнення втрат аграрного виробництва з урахуванням форс-мажору, особливих умов у вигляді запровадження воєнного стану та законів України, ухвалених після 24 лютого 2022 року. Чи підпадає мета використання ділянки, як оборона чи забезпечення продовольчої безпеки, під пільги на відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва? Підготуйте юридичну аргументацію неможливості ведення господарської діяльності у звичайному режимі через бойові дії у Харківському регіоні. Складіть проєкт позовної заяви про визнання дій Держгеокадастру протиправними щодо нарахування втрат.

11.4. Сільськогосподарське ТОВ «Зоря» володіє майновим комплексом – свинофермою, вартістю 50 млн грн. У п'ятницю о 17:00 на електронну пошту директора надійшло сповіщення від державного реєстратора про те, що право власності на будівлю

відкормочного комплексу для свиней переєстровано на новостворену компанію ТОВ «Шамбала». Підставою став начебто договір купівлі-продажу від минулого тижня, посвідчений приватним нотаріусом з іншої області. На території майнового комплексу (відкормочного комплексу для свиней) з'явилися невідомі особи спортивної зовнішності, які намагаються зайти на прохідну та витіснити охорону.

Які першочергові дії необхідно зробити? Складіть покроковий план дій та проекти первинних документів на перші 24 години для блокування рейдерської атаки. Чи варто викликати поліцію та як кваліфікувати правопорушення за КК України? Чи може в даному випадку допомогти Комісія з розгляду скарг у сфері державної реєстрації? Де безпосередньо знаходиться та як функціонує такий орган, як Комісія з розгляду скарг у сфері державної реєстрації? Які статті Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» потрібно використати? Чи потрібно звертатися до суду з позовом паралельно? Який забезпечувальний захід (заява про забезпечення позову) буде найефективніший /? Які докази рейдерського захоплення необхідно додати до заяви про кримінальне правопорушення невідкладно?

11.5. *Складіть алгоритм дій адвоката на випадок рейдерської атаки на:*

- а) СТОВ шляхом привласнення частки у статутному капіталі;
- б) ФГ шляхом захоплення сільськогосподарської техніки і збирання врожаю.

Чи відрізнятиметься даний алгоритм у випадку «білого», «сірого» чи «чорного» рейдерства? Які превентивні заходи доцільно вжити для запобігання рейдерським атакам?

11.6. У 2022 році власник земельної ділянки уклав договір оренди з ФГ «Світанок» строком на 7 років. Договір було зареєстровано належним чином. У 2023 році той самий власник земельної ділянки нібито підписав новий договір оренди щодо цієї ж ділянки з ТОВ «Агро-Схід», яке також провело державну реєстрацію права оренди в державного реєстратора. ФГ «Світанок» продовжувало обробляти землю на підставі свого договору, проте ТОВ «Агро-Схід» заявило про свої права на врожай 2024 року та почало перешкоджати роботі техніки ФГ «Світанок».

У жовтні 2024 року ФГ «Світанок» звернулося до господарського суду з позовом до ТОВ «Агро-Схід» та ГУ Держгеокадастру щодо визнання недійсним договору оренди землі сільськогосподарського призначення площею 85 га, скасування державної реєстрації речового права та зобов'язання повернути земельну ділянку.

Власник земельної ділянки у суді стверджує, що додатковий (другий) договір він не підписував, особистого волевиявлення на його укладення не мав, а його підпис на договорі з ТОВ «Агро-Схід» є підробленим. Водночас представники ТОВ «Агро-Схід» зазначають добросовісність своєї реєстрації та наявність розрахунків з оренди на ім'я власника земельної ділянки.

До якої юрисдикції відноситься зазначений спір? Які норми Цивільного та Земельного кодексів України слід застосувати щодо відсутності волевиявлення власника земельної ділянки на укладення правочину? Який належний спосіб захисту порушеного права слід обрати, - усунення перешкод у користуванні земельної ділянки, визнання недійсним договору оренди чи скасування реєстраційної дії? Як Велика Палата Верховного Суду розв'язує колізії щодо конкуренції прав двох орендарів за умови підробленості підпису чи відсутності волі орендодавця? Чи підлягає задоволенню вимога про визнання недійсним другого договору оренди?

11.7. *Напишіть есе або підготуйте презентацію з будь-якого наведеного нижче проблемного питання за темою заняття:*

1. Юридичний супровід у справах про банкрутство суб'єктів агробізнесу: правові ризики, захист інтересів та механізми відновлення платоспроможності.
2. Аграрне рейдерство: причини, наслідки й шляхи протидії.
3. Гарантії захисту прав членів кооперативних суб'єктів аграрних відносин.
4. Актуальні питання захисту національного аграрного товаровиробника у сучасних умовах.
5. Ефективний спосіб захисту в аграрних відносинах: доктринальні підходи і судова практика.

Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел. Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в т а л і т е р а т у р и

Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму протидії рейдерству: Закон України від 24.06. 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2255-20#Text>

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р., № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>

Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>

Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22.12.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text>

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р., № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

17. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10. 2018 р., № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>

Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

Про основні засади державного нагляду (контролю): Закон України від 08.04.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4840-20#n608>

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card2#Card>

Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: кол. монографія / за ред. А. П. Гетьмана та Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. 576 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред Т. В. Курман, А. М. Статівки, Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Аграрне право: посіб. для підгот. до іспиту / [Ю.Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.]; за заг. ред. А. М. Статівки та Т. В. Курман. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2022. 220 с.

Аграрне право: навч. посіб.: мультимед. електрон. вид. / уклад. Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман, Ю. Ю. Бакай. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2023, 161 с.

Біляк Ю. В. Рейдерство в агросекторі: причини і наслідки. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2825&i=0>

Велика українська юридична енциклопедія. Т. 16: Земельне та аграрне право / редкол.: М. В. Шульга (гол.) та ін. Харків: Право, 2019. 696 с.

Вирішення спорів у земельних відносинах та щодо права власності. Актуальна судова практика ВС / упоряд.: Судова палата для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності, управління аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду департаменту аналітичної та правової роботи; відпов. за вип. секретар судової палати, канд. юрид. наук Ю. Я. Чумак. Київ, 2026. 43 с. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KGS_Vurish_sporiv_zemeln_vidnos.pdf

Вирішення спорів у земельних відносинах та щодо права власності. Актуальна судова практика Верховного Суду» – електронна версія огляду практики ВС. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/2028146/>

Дайджест постанов Великої Палати Верховного Суду зі спорів, що виникають із земельних правовідносин (2020 – 2022 рік). Дмитро Навроцький, адвокат, член Комітету з трудового права НААУ, керуючий партнер АО SENSUM, член Центру земельного права ВІША НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/dmytro-navrotskyj/articles/daidzest-postanov-velikoyi-palati-verhovnogo-sudu-zi-sporiv-shho-vinikaiut-iz-zemelnix-pravovidnosin-2020-2022-rik>

Земельні спори: правові висновки Великої Палати Верховного Суду за 2024 рік. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/930/zemelni-spory-pravovi-vysnovky-velykoi-palaty-verkhovnoho-sudu-za-2024-rik>

Земельні спори: огляд практики Верховного Суду підготував Комітет НААУ. URL: <https://unba.org.ua/news/11770-zemel-ni-spори-oglyad-praktiki-verhovnogo-sudu-pidgotuvav-komit-et-naau.html>

Коломійчук В. О. Розвиток законодавства, спрямованого на протидію рейдерству. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія: Право.* 2021. № 66. DOI: 10.24144/2307-3322.2021.66.32.

Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків: Юрайт, 2023, 560 с.

Науково-практична конференція «Актуальні проблеми правозастосування під час розгляду справ щодо земельних відносин та права власності: практика Верховного Суду, стандарти Європейського суду з прав людини та розвиток законодавства» (8 травня 2026 року). URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diynalnosti/konferencii/naukovopraktychna_konferentsiya_zem_vidnosunu_prava_vlasnosn

Науково-практичний коментар Кодексу України з процедур банкрутства / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Т. В. Курман, О. П. Меше та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман, Н. П. Тищенко. Київ: Вид-во ТОВ «Сігматрейд», 2022. 432 с.

Піддубна Д. С., Бесчастний В. М. Аграрне рейдерство як чинник порушення права приватної власності та права здійснення господарської діяльності в Україні: монографія. Київ: Дакор, 2020. 608 с.

Пустосвіт А. В. Правова характеристика рейдерства та механізмів протидії. *Право та інноваційне суспільство.* 2018. № 2(11). С. 71–75. DOI: 10.31359/2309-9275-2018-11-2-71.

Ткач Ю. Актуальні питання юрисдикційності корпоративних спорів. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prez_Tkach.pdf

«

Т е м а 12. Юридичний супровід агробізнесу у сфері агроекспорту

Питання для обговорення

1. Агроекспорт як напрям агробізнесу: поняття, особливості та правове регулювання.
2. Система нормативно-правового регулювання агроекспорту в Україні: законодавство у сфері зовнішньоекономічної діяльності, аграрного виробництва, митного регулювання, валютного контролю та безпечності харчових продуктів.
3. Суб'єкти агроекспортної діяльності: правовий статус, організаційно-правові форми та вимоги до здійснення зовнішньоекономічних операцій.
4. Договірне забезпечення агроекспорту: зовнішньоекономічний контракт, його істотні умови, форма, порядок укладення.
5. Особливості юридичного супроводу експорту сільськогосподарської продукції: вимоги до якості та безпечності продукції, сертифікація, маркування, простежуваність та підтвердження походження товару.
6. Юридичний супровід митного і документального забезпечення агроекспорту: митне оформлення, товаросупровідні документи, митна декларація,

сертифікати та інші документи, необхідні для переміщення сільськогосподарської продукції через митний кордон.

7. Валютне регулювання та розрахунки за зовнішньоекономічними договорами у сфері агроекспорту.

8. Міжнародні стандарти та вимоги до аграрної продукції: їх значення для доступу українських виробників на зовнішні ринки.

9. Юридичний супровід експорту української аграрної продукції до Європейського Союзу: вимоги європейського законодавства та ринку.

10. Вирішення спорів у сфері агроекспорту: претензійна робота, медіація, міжнародний комерційний арбітраж та судовий захист.

Завдання

12.1. *Визначте, які з наведених нижче документів є необхідними для здійснення зовнішньоекономічної операції з експорту сільськогосподарської продукції та охарактеризуйте їх юридичне значення:*

- а) зовнішньоекономічний контракт на поставку зернових культур;
- б) специфікація до зовнішньоекономічного контракту;
- в) рахунок-фактура (інвойс);
- г) митна декларація;
- д) сертифікат про походження товару;
- е) фітосанітарний сертифікат;
- є) сертифікат відповідності або інший документ про відповідність продукції встановленим вимогам;
- ж) товарно-транспортні документи;
- з) платіжні документи;
- и) сертифікат якості на зерно.

Обґрунтуйте свій вибір. Визначте, які документи підтверджують право на переміщення товару через митний кордон, які – якість та безпечність продукції, а які – виконання договірних зобов'язань.

12.2. *На власний вибір з урахуванням приписів чинного законодавства розробіть проєкт:*

- а) зовнішньоекономічного контракту на експорт української пшениці до держави-члена ЄС;

б) зовнішньоекономічного контракту на експорт кукурудзи до Туреччини;

в) зовнішньоекономічного контракту на експорт соняшникової олії до будь-якої зарубіжної країни на ваш вибір;

г) зовнішньоекономічного контракту на експорт органічної сільськогосподарської продукції до Європейського Союзу.

У проєкті договору необхідно відобразити положення про: предмет договору; кількість та якість продукції; ціну та валюту платежу; умови поставки; порядок приймання товару; строки поставки; порядок розрахунків; документи, що передаються покупцеві; відповідальність сторін; форс-мажорні обставини; порядок вирішення спорів; застосовне право; умови щодо страхування та ризиків випадкової загибелі товару.

12.3. Проаналізуйте правове регулювання експорту сільськогосподарської продукції до Європейського Союзу на прикладі конкретного виду сільськогосподарської продукції рослинного чи тваринного походження. Дайте відповіді на такі запитання:

1. Які вимоги встановлюються до українського експортера?
2. Які вимоги висуваються до якості та безпечності аграрної продукції?
3. Які документи необхідні для експорту?
4. Які вимоги застосовуються до продукції рослинного та тваринного походження?
5. Яке значення мають сертифікація та простежуваність продукції?
6. Які вимоги встановлюються до маркування?
7. Які правові наслідки має невідповідність продукції вимогам країни-імпортера?

Розробіть порівняльну таблицю «Українські вимоги – вимоги ЄС» щодо експорту обраного виду сільськогосподарської продукції.

12.4. Розв'яжіть практичну ситуацію.

Українське сільськогосподарське підприємство уклало контракт на експорт 5 000 тонн кукурудзи до Польщі. Після доставки товару покупець повідомив, що частина продукції не відповідає погодженим показникам якості. Експортер стверджує, що продукція відповідала вимогам на момент відвантаження.

Покупець вимагає: (а) зменшення ціни; (б) компенсації витрат на додаткове сортування; (в) відшкодування завданих збитків.

Визначте, які положення зовнішньоекономічного контракту необхідно проаналізувати? Які документи підтверджують якість продукції? Окресліть порядок

встановлення факту невідповідності товару. Запропонуйте можливі способи досудового врегулювання спору. Оцініть можливість звернення до міжнародного комерційного арбітражу або суду. Складіть проєкт претензії від імені однієї зі сторін.

12.5. *Підготуйте презентацію або складіть порівняльну таблицю з питання «Загальна характеристика спеціалізованих арбітражів GAFTA і FOSFA».*

12.6. *Напишіть есе або підготуйте презентацію з будь-якого наведеного нижче проблемного питання за темою заняття:*

1. Юридичний супровід агроекспорту як комплексний напрям діяльності сучасного юриста.
2. Зовнішньоекономічний контракт у сфері агробізнесу: правова природа, структура та особливості виконання.
3. Правові ризики українського агроекспорту в умовах воєнного стану.
4. Експорт української аграрної продукції до Європейського Союзу: правові можливості та виклики.
5. Сертифікація та простежуваність як правові інструменти забезпечення доступу аграрної продукції до міжнародних ринків.
6. Юрист у сфері агроекспорту: від перевірки контракту до врегулювання міжнародного спору.
7. Агроекспорт у системі зовнішньоекономічної діяльності України: сучасні правові тенденції та перспективи.
8. Юридичний Due Diligence іноземного контрагента у сфері агробізнесу.
9. Міжнародний комерційний арбітраж як спосіб захисту прав суб'єктів агроекспорту.
10. Legal Tech у юридичному супроводі агроекспорту: цифровізація контрактної роботи, перевірки контрагентів та управління юридичними ризиками.

Презентація має містити мінімум 12 слайдів та список використаних джерел. Підготуйте 2-3 запитання до колег за темою вашого виступу.

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в
і л і т е р а т у р и

Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755- VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. №959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18.05.2017 р. № 2042-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>

Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 р. № 4002-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>

Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про фермерське господарство: Закон України 19 червня 2003 р., № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Про інформаційно-комунікаційну систему «Державний аграрний реєстр»: Закон України від 19.09.2024 р. №3980-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3980-20#Text>

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 р. (розділ IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»; розділ IV, глава 4 – СФЗ-заходи). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (Відень, 1980 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text

Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 16.08. 2022 р. №918. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2022-%D0%BF#Text>

Правила ІНКОТЕРМС 2020. Міжнародна торгова палата. URL: <https://iccwbo.org/business-solutions/incoterms-rules/incoterms-2020/>

Аграрне право: підручник / [Т. В. Курман (кер. авт. кол.), Ю. Ю. Бакай, В. І. Гордєєв та ін.]; за ред. Т. В. Курман; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. 472 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред Т. В. Курман, А. М. Статівки, Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Аграрне право: посіб. для підгот. до іспиту / [Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.]; за заг. ред. А. М. Статівки та Т. В. Курман. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2022. 220 с.

Бакай Ю. Ю., Кузьміна В. О. Міжнародний комерційний арбітраж в системі засобів вирішення агроекспортних спорів. *Юридичний бюлетень*. №24. 2022. С. 9-17.

Велика українська юридична енциклопедія. Т. 16: Земельне та аграрне право / редкол.: М. В. Шульга (гол.) та ін. Харків: Право, 2019. 696 с.

Корнієнко Г. С. Правові засади експорту сільськогосподарської продукції як основи продовольчої безпеки в сучасних умовах. *Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку*: кол. моногр. / за ред. А. П. Гетьмана та Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. С. 128-154

ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Юридичний практикум в агробізнесі»

1. Генеза законодавчого регулювання відносин у сфері агробізнесу.
2. Поняття агробізнесу як правової категорії.
3. Ознаки агробізнесу.
4. Поняття та класифікація правовідносин у сфері агробізнесу.
5. Особливості законодавчого регулювання відносин у сфері агробізнесу.
6. Юридичний супровід агробізнесу: поняття та форми.
7. Правові засади юридичного супроводу агробізнесу.
8. «Захист прав» та «надання правової допомоги» у сфері агробізнесу.
9. Характеристика основних напрямків юридичного супроводу агробізнесу.
10. Юридичний супровід процедури отримання документів дозвільного характеру у сфері агробізнесу.
11. Юридичний супровід суб'єктів агробізнесу при здійсненні контрольних заходів.
12. Поняття та класифікація суб'єктів агробізнесу.
13. Юридичний супровід організації діяльності у сфері агробізнесу.
14. Правове забезпечення процедури створення фермерського господарства.
15. Правові проблеми функціонування фермерських господарств.
16. Правове забезпечення процедури створення сільськогосподарського кооперативу.
17. Тенденції судової практики у справах за участю фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів.
18. Процедура набуття та реалізації членських і корпоративних прав у сфері агробізнесу.
19. Практика обрання оптимальної системи оподаткування для сільськогосподарських товаровиробників-суб'єктів агробізнесу.
20. Поняття та ознаки локальних внутрішньогосподарських нормативно-правових актів суб'єктів агробізнесу.
21. Класифікація локальних внутрішньогосподарських нормативно-правових актів суб'єктів агробізнесу.
22. Система принципів локальної внутрішньогосподарської нормотворчості.
23. Процедурні та змістовні вимоги до локальної внутрішньогосподарської нормотворчості суб'єктів агробізнесу.
24. Установчі документи суб'єктів агробізнесу: поняття, види, порядок прийняття.
25. Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарських кооперативів як локальний внутрішньогосподарський нормативно-правовий акт.
26. Юридичний супровід у сфері надання підтримки суб'єктам агробізнесу.
27. Міжнародні організації, що здійснюють підтримку суб'єктів агробізнесу.
28. Нормативно-правове забезпечення державної підтримки суб'єктів агробізнесу.
29. Види грантової підтримки суб'єктів агробізнесу.

30. Основні види державної підтримки суб'єктів агробізнесу.
31. Особливості законодавчого забезпечення державної підтримки суб'єктів агробізнесу в умовах воєнного стану.
32. Правова регламентація та сфера застосування біотехнологій у сільськогосподарському виробництві.
33. Правові засади використання ГМО при виробництві сільськогосподарської продукції.
34. Правова регламентація державної реєстрації ГМО.
35. Юридичний супровід сертифікації органічного сільськогосподарського виробництва.
36. Вимоги до суб'єктів органічного виробництва і маркування органічної продукції.
37. Органічне рослинництво та правові вимоги до його ведення.
38. Органічне тваринництво та правові вимоги до його ведення.
39. Правове регулювання вирощування та реалізації зерна в Україні.
40. Правові вимоги до агробізнесу у сфері насінництва та розсадництва.
41. Правове забезпечення виноградарства та виноробства в Україні.
42. Законодавчі вимоги до застосування засобів захисту сільськогосподарських рослин. Правове регулювання карантину рослин.
43. Законодавче забезпечення агролісівництва.
44. Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції тваринного походження.
45. Правові вимоги у сфері виробництва молока та молочної продукції.
46. Законодавче забезпечення племінної справи у галузі тваринництва.
47. Правові засади ідентифікації та реєстрації сільськогосподарських тварин.
48. Правове забезпечення виробництва продукції бджільництва.
49. Правові засади агробізнесу у сфері аквакультури.
50. Особливості та види договірних правовідносин у сфері агробізнесу.
51. Аграрні розписки як засіб забезпечення виконання аграрно-договірних зобов'язань (поняття, види, порядок оформлення, обігу та реєстрації).
52. Аграрні ноти як інструмент залучення грошових коштів в агробізнесі та здійснення розрахунків за договорами.
53. Договірні зобов'язання у сфері реалізації сільськогосподарської продукції (види, порядок укладення, особливості врегулювання розбіжностей).
54. Особливості зовнішньоекономічних контрактів поставки сільськогосподарської продукції (законодавчі вимоги, умови та порядок укладення).
55. Договори майнового найму в агробізнесі (види, правове забезпечення, порядок укладення, істотні умови).
56. Захист прав суб'єктів агробізнесу: поняття, види та форми.
57. Правові гарантії та способи захисту земельних прав суб'єктів агробізнесу.
58. Правові засади протидії рейдерству в агробізнесі.
59. Захист національного аграрного товаровиробника: поняття, заходи, гарантії.
60. Особливості юридичного супроводу процедури банкрутства суб'єктів агробізнесу.

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів здійснюється у таких формах:

- опрацювання нової наукової та навчальної літератури, законодавчих актів України та зарубіжних країн;
- підготовка до практичних (семінарських, лабораторних) занять;
- робота над окремими темами навчальних дисциплін, які згідно з робочою програмою навчальної дисципліни винесені на самостійне опрацювання студентів;
- робота над кейсами з питань прийняття й виконання нормативно-правових актів;
- створення портфоліо за темами навчальної дисципліни та його презентація;
- самотестування;
- участь у конкурсах студентських наукових праць;
- підготовка до всіх видів поточних контрольних випробувань (колоквіумів, тестування тощо);
- підготовка індивідуальних робіт (реферат, стаття, тези, есе тощо);
- підготовка обов'язкової індивідуальної підсумкової письмової роботи;
- підготовка до семестрових іспитів та диференційованих заліків, а також до підсумкової атестації – Єдиного державного кваліфікаційного іспиту тощо.

ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Юридичний практикум в агробізнесі» передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне/письмове опитування, експрес-опитування, вирішення практичних завдань, участь у розробці кейсу, підготовка презентації, есе, реферату тощо. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5). За результатами практичних занять розраховується загальноарифметична кількість балів (максимальна оцінка 80 балів за 2 модулі), що включається до підсумкової рейтингової оцінки;
- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної

дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі контрольної роботи. Максимальна кількість балів за кожну контрольну роботу становить 10 балів.

Протягом семестру здобувачі вищої освіти виконують самостійну роботу у формі підготовки індивідуальної роботи (реферат, стаття, тези доповіді, есе тощо) та обов'язкової індивідуальної підсумкової письмової роботи.

Максимальна кількість балів за індивідуальну роботу (реферат, стаття, тези доповіді, есе тощо) – 10 балів.

Максимальна кількість балів за результатами захисту обов'язкової індивідуальної підсумкової письмової роботи – 20 балів.

Формою підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є диференційований залік. Мінімальна кількість балів для отримання диференційованого заліку – 60 балів.

Шкала підсумкового педагогічного контролю (диференційований залік)

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	зараховано	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	не зараховано	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34

ЗМІСТ

Загальні положення	3
Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи.....	6
Програма навчальної дисципліни «Юридичний практикум в агробізнесі»	8
Плани й завдання до практичних занять та самостійної роботи	10
Програмні питання з навчальної дисципліни «Юридичний практикум в агробізнесі».....	63
Самостійна робота здобувачів вищої освіти.....	64
Поточний та підсумковий контроль знань студентів.....	65

Навчальне видання

Електронне видання

Юридичний практикум в агробізнесі

**навчально-методичний посібник
для практичних занять для студентів денної форми навчання
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузь знань 08 «Право» спеціальність 081 «Право»**

У к л а д а ч і: БАКАЙ Юлія Юріївна,
 КОНДРАТЕНКО Дарина Юріївна,
 КОРНІЄНКО Ганна Сергіївна,
 КУРМАН Тетяна Вікторівна,
 ПОКАЛЬЧУК Михайло Юрійович,
 СТАНІСЛАВСЬКИЙ Валерій Петрович,
 ТУЄВА Оксана Миколаївна

Відповідальна за випуск *Г. С. Корнієнко*